

Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)
Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΡΩΡΕΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 7 ΙΟΥΛΙΟΥ 2019

Τελική Έκθεση της Αποστολής Αξιολόγησης Εκλογών του
Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων

Βαρσοβία
13 Δεκεμβρίου 2019

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I.	ΣΥΝΟΨΗ	1
II.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
III.	ΙΣΤΟΡΙΚΟ.....	4
IV.	ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	4
V.	ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	6
VI.	ΕΓΓΡΑΦΗ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	9
VII.	ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ.....	10
VIII.	ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ	12
IX.	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ.....	15
X.	ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ (ΜΜΕ)	18
A.	ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΩΝ ΜΜΕ	18
B.	ΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΜΕ	19
XI.	ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ	20
XII.	ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	22
XIII.	Η ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ.....	22
XIV.	ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	23
A.	ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	24
B.	ΑΛΛΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ	24
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – ΤΕΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	27
	ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ΟΔΙHR).....	28

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΡΟΩΡΕΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
7 ΙΟΥΛΙΟΥ 2019

**Τελική Έκθεση της Αποστολής Αξιολόγησης Εκλογών του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών
και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ¹**

I. ΣΥΝΟΨΗ

Μετά από πρόσκληση των αρχών για την παρατήρηση των πρόωρων βουλευτικών εκλογών της 7^{ης} Ιουλίου 2019 στην Ελλάδα, και βάσει των ευρημάτων και συμπερασμάτων της (πρότερης) Αποστολής Αξιολόγησης για την Αναγκαιότητα παρατήρησης (Needs Assessment Mission) που διενεργήθηκε από τις 10 έως τις 12 Απριλίου 2019, το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ (στο εξής «ODIHR») απέστειλε Αποστολή Αξιολόγησης Εκλογών (στο εξής «η Αποστολή του ODIHR») από τις 24 Ιουνίου έως τις 11 Ιουλίου 2019.

Οι εκλογές πραγματοποιήθηκαν σε ανταγωνιστικό περιβάλλον και οι εκλογείς είχαν στη διάθεσή τους ευρύ φάσμα πολιτικών επιλογών, ενώ οι θεμελιώδεις ελευθερίες έγιναν ως επί το πλείστον σεβαστές. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παρείχαν ευρεία και ποικίλη κάλυψη των εκλογών και δημιούργησαν τις προϋποθέσεις ώστε οι πολίτες να ενημερωθούν επαρκώς προτού ψηφίσουν. Μολονότι πτυχές της εκλογικής νομοθεσίας δύνανται βελτίωσης, οι εκλογές διοργανώθηκαν αποτελεσματικά και έχαιραν υψηλού επιπέδου εμπιστοσύνης από το κοινό.

Το νομικό πλαίσιο είναι πλήρες και αποτελεί σταθερό υπόβαθρο για τη διενέργεια δημοκρατικών εκλογών. Αρκετές τροποποιήσεις που υιοθετήθηκαν μετά τις προηγούμενες εκλογές είναι σύμφωνες με προηγούμενες συστάσεις του ODIHR, συμπεριλαμβανομένου της διάσπασης μεγάλων εκλογικών περιφερειών ώστε να ενισχυθεί η ισότητα της ψήφου. Ωστόσο, ορισμένες προθεσμίες παραμένουν σύντομες, ειδικότερα δε στο πλαίσιο πρόωρων εκλογών, γεγονός που δημιούργησε προκλήσεις για τους συμμετέχοντες και την εκλογική διοίκηση. Το νομικό πλαίσιο δεν προβλέπει την εκλογική παρατήρηση από εγχώριους και διεθνείς παρατηρητές, σε αντίθεση με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ και προηγούμενες συστάσεις του ODIHR.

Η διοίκηση των εκλογών καταμερίζεται σε διάφορους φορείς, συμπεριλαμβανομένου του Υπουργείου Εσωτερικών και του δικαστικού σώματος. Συνολικά, η διοργάνωση των εκλογών έγινε με αποτελεσματικό και επαγγελματικό τρόπο, παρά το σύντομο χρονοδιάγραμμα προετοιμασίας, και οι εν λόγω αρχές έχαιραν μεγάλου βαθμού εμπιστοσύνης από τους εμπλεκόμενους φορείς στις εκλογές. Ωστόσο, ορισμένες πρακτικές που είχαν στο παρελθόν επικριθεί από το ODIHR διατηρήθηκαν, όπως η άνιση πρόσβαση των πολιτικών κομμάτων στη συμβουλευτική διακομματική επιτροπή της εκλογικής διοίκησης και οι άνισες προϋποθέσεις αναφορικά με την προμήθεια των ψηφοδελτίων.

Η εκλογική διοίκηση δεν θέσπισε κανένα ειδικό μέτρο για να προωθήσει την πρόσβαση των εκλογέων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία. Σε αντίθεση με τις διεθνείς δεσμεύσεις και προηγούμενες συστάσεις του ODIHR, οι εκλογείς με αναπηρία δεν δικαιούνται να ζητήσουν τη συνδρομή ατόμου της επιλογής τους. Θετικό ήταν το γεγονός πως ορισμένοι υποψήφιοι παρείχαν διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα σε μεγάλες προεκλογικές συγκεντρώσεις και κυκλοφόρησαν διαφημίσεις με υπότιτλους, όμως τα ζητήματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία παρέμειναν στο περιθώριο του προεκλογικού λόγου. Τα περισσότερα εκλογικά τμήματα που επισκέφθηκε η Αποστολή του ODIHR δεν επέτρεπαν την αυτόνομη πρόσβαση εκλογέων με μειωμένη κινητικότητα.

¹ Η έκδοση στην αγγλική γλώσσα της παρούσας έκθεσης αποτελεί το μόνο επίσημο έγγραφο. Διατίθεται ανεπίσημη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα.

Οι πολίτες που έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον το 17^ο έτος της ηλικίας τους κατά το έτος των εκλογών έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν, εξαιρουμένων όσων έχουν καταδικαστεί για ορισμένα κακουργήματα. Στέρηση του δικαιώματος του εκλέγειν ενδέχεται να επέλθει βάσει δικαστικής απόφασης λόγω νοητικής ή ψυχοκοινωνικής αναπηρίας, γεγονός που αντιβαίνει στα διεθνή πρότυπα. Η ψήφος είναι υποχρεωτική, ωστόσο δεν επιβάλλονται κυρώσεις σε περίπτωση αποχής. Οι εμπλεκόμενοι φορείς σε γενικές γραμμές εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους για την ακρίβεια των εκλογικών καταλόγων, αναφέροντας τις πρόσφατες βελτιώσεις αναφορικά με την τήρησή τους.

Συνολικά περίπου 4.830 υποψήφιοι από 20 πολιτικά κόμματα, συμπεριλαμβανομένων τριών συνασπισμών, όπως και έξι ανεξάρτητοι υποψήφιοι εγγράφηκαν, χωρίς να παρατηρηθούν αποκλεισμοί. Οι υποψήφιοι δύνανται να προταθούν από ομάδες εκλογέων ή να παρουσιάσουν την υποψηφιότητά τους οι ίδιοι προσωπικά. Δεν υπάρχουν νομικές διατάξεις για την αμφισβήτηση της εκλογιμότητας των υποψηφίων πριν από τις εκλογές.

Η ισότητα των φύλων παρέμεινε (ως θέμα) στο περιθώριο της προεκλογικής εκστρατείας, και οι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR παρατήρησαν ότι οι γυναίκες υποψήφιοι δεν προωθήθηκαν ενεργά από τα πολιτικά κόμματα και έχαιραν μικρότερης προσοχής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Παρά την αύξηση στο 40 τοις εκατό της ποσόστωσης φύλου ως προϋπόθεση για τους συνδυασμούς κομμάτων, η ποσόστωση δεν επιβλήθηκε με συνέπεια (από τα κόμματα ή τις αρχές) και το αντίκτυπο ήταν περιορισμένο. Οι γυναίκες αποτελούν μόλις το 20 τοις εκατό των μελών του νέου κοινοβουλίου. Στις επιτροπές των εκλογικών τμημάτων που επισκέφθηκε η Αποστολή του ODIHR, οι γυναίκες εκπροσωπούνταν επαρκώς, τόσο ως προεδρεύοντες όσο και ως γραμματείς, ωστόσο δεν τηρούνται αναλυτικά στοιχεία σχετικά με την εκπροσώπηση φύλου στους φορείς της εκλογικής διοίκησης.

Ένα ευρύ φάσμα υποψηφίων προσέφεραν στους εκλογείς διακριτές πολιτικές επιλογές, ενώ σε γενικές γραμμές παρατηρήθηκε σεβασμός στις θεμελιώδεις ελευθερίες. Η προεκλογική εκστρατεία είχε στοιχεία ανταγωνισμού και πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω τηλεοπτικών συζητήσεων και διαφημίσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η παραχώρηση χώρου υπαίθριας προβολής προεκλογικών πολιτικών μηνυμάτων προσδιορίστηκε με δίκαιο τρόπο από τα δημοτικά συμβούλια. Κανένα πολιτικό κόμμα δεν απηύθυνε προεκλογικά μηνύματα σε εκλογικό σώμα μειονότητας, ενώ θέματα που αφορούν μειονότητες δεν συμπεριλήφθηκαν στην προεκλογική εκστρατεία. Οι αρχές κατέβαλλαν κάποια προσπάθεια προκειμένου να περιοριστεί η διάδοση μισαλλόδοξης ρητορικής.

Το καθεστώς ρύθμισης περί χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και της προεκλογικής εκστρατείας υπέστη σημαντικές τροποποιήσεις τα τελευταία χρόνια, λαμβάνοντας υπόψη προηγούμενες συστάσεις του ODIHR. Το νομικό πλαίσιο θεσπίζει σημαντικές προϋποθέσεις διαφάνειας και λογοδοσίας, ωστόσο δεν ρυθμίζει επαρκώς τη λήψη δανείων από τα πολιτικά κόμματα και επεκτείνει τις υποχρεώσεις αναφορικά με τη χρηματοδότηση της προεκλογικής εκστρατείας από τρίτα πρόσωπα. Οι υποψήφιοι δεν έχουν την υποχρέωση να δηλώσουν τα έσοδα και τις δαπάνες τους παρά μόνο τρεις μήνες μετά τις εκλογές, εις βάρος της διαφάνειας. Η αποτελεσματικότητα του εποπτικού φορέα ήταν περιορισμένη λόγω ανεπάρκειας πόρων και μη έγκαιρης δημοσίευσης πληροφοριών δημοσίου ενδιαφέροντος.

Το περιβάλλον των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι πλουραλιστικό και σε γενικές γραμμές γίνεται σεβαστή η ελευθερία του τύπου, παρόλο που η δυσφήμιση και η συκοφαντική δυσφήμιση παραμένουν ποινικοποιημένες. Αν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πρόσφεραν στους εκλογείς πολυφωνία απόψεων, η κατανομή δωρεάν ραδιοτηλεοπτικού χρόνου ευνόησε τα μεγαλύτερα κοινοβουλευτικά κόμματα. Τα μικρότερα κόμματα επέκριναν την έλλειψη προβολής τους σε ώρες υψηλής ακροαματικότητας/ τηλεθέασης.

Ο νόμος προβλέπει ένδικα μέσα για παραβιάσεις εκλογικών δικαιωμάτων, η αποτελεσματικότητά τους όμως υπονομεύεται από τους χρόνους επίλυσής τους που δεν συμβαδίζουν με τον ρυθμό της εκλογικής διαδικασίας. Συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR εξέφρασαν γενικά εμπιστοσύνη στην ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας και στη διαδικασία επίλυσης εκλογικών διαφορών. Μετά τις εκλογές, ενστάσεις κατά των αποτελεσμάτων και κατά της εκλογιμότητας υποψηφίων βουλευτών που εξελέγησαν, υποβλήθηκαν στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο. Η έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας των ενστάσεων αυτών αναμένεται στις αρχές του 2020.

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ODIHR, η Αποστολή δεν παρατήρησε τις διαδικασίες της ημέρας της ψηφοφορίας κατά συστηματικό ή συνολικό τρόπο, αλλά επισκέφθηκε περιορισμένο αριθμό εκλογικών τμημάτων. Οι διαδικασίες ψηφοφορίας και καταμέτρησης έλαβαν χώρα ομαλά, και οι κανονισμοί τηρήθηκαν σε γενικές γραμμές. Ορισμένες προεκλογικές δραστηριότητες σε εκλογικά τμήματα που επισκέφθηκε η Αποστολή αντιβαίνουν στις διατάξεις περί “εκλογικής σιωπής”. Προκαταρκτικά εκλογικά αποτελέσματα έως και σε επίπεδο δήμων ανακοινώθηκαν αναλυτικά και δημοσιεύθηκαν έγκαιρα, ωστόσο δεν δημοσιεύθηκαν σε επίπεδο εκλογικών τμημάτων, γεγονός που πλήττει τη διαφάνεια.

Η παρούσα έκθεση εμπεριέχει συστάσεις προκειμένου να ενισχυθούν οι προσπάθειες περαιτέρω ευθυγράμμισης της εκλογικής διαδικασίας στην Ελλάδα με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ και άλλες διεθνείς υποχρεώσεις και πρότυπα για δημοκρατικές εκλογές. Προτεραιότητα δίνεται στις συστάσεις αναφορικά με την αναθεώρηση των προθεσμιών που προβλέπει ο νόμος, συμπεριλαμβανομένων όσων αφορούν στην επίλυση εκλογικών διαφορών, τη λήψη περαιτέρω μέτρων για την διευκόλυνση της αποτελεσματικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία, όπως και την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων και της διαφάνειας του έργου του εποπτικού φορέα χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας. Το γραφείο του ODIHR εκφράζει την προθυμία του να συνδράμει τις αρχές για την βελτίωση της εκλογικής διαδικασίας και την υλοποίηση των συστάσεων που εμπεριέχονται στην παρούσα όπως και σε προηγούμενες εκθέσεις.

II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μετά από επίσημη πρόσκληση για την παρατήρηση των πρόωρων βουλευτικών εκλογών της 7^{ης} Ιουλίου 2019 και βάσει σύστασης της Αποστολής Αξιολόγησης για την Αναγκαιότητα παρατήρησης που διενεργήθηκε από τις 10 έως τις 12 Απριλίου 2019, το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ απέστειλε Αποστολή Αξιολόγησης των Εκλογών από τις 24 Ιουνίου έως τις 11 Ιουλίου.² Επικεφαλής της Αποστολής Αξιολόγησης των Εκλογών ήταν ο Vadim Zhdanovich και η αποστολή αποτελείτο από πέντε εμπειρογνώμονες, προερχόμενοι από πέντε κράτη μέλη του ΟΑΣΕ. Η Αποστολή του ODIHR είχε την έδρα της στην Αθήνα και επισκέφθηκε τους δήμους Αχαρνών, Χαϊδαρίου, Κηφισιάς, Μάνδρας και Θήβας.

Η εκλογική διαδικασία αξιολογήθηκε ως προς τη συμμόρφωσή της με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ, άλλες διεθνείς υποχρεώσεις και πρότυπα διενέργειας δημοκρατικών εκλογών και την εθνική νομοθεσία. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ODIHR, η Αποστολή δεν παρατήρησε τις διαδικασίες της ημέρας της ψηφοφορίας κατά συστηματικό ή συνολικό τρόπο, αλλά επισκέφθηκε περιορισμένο αριθμό εκλογικών τμημάτων.

Η Αποστολή του ODIHR επιθυμεί να ευχαριστήσει το Υπουργείο Εξωτερικών και το Υπουργείο Εσωτερικών για τη συνεργασία και τη βοήθεια που παρείχαν καθώς και να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της προς τους εκπροσώπους άλλων κρατικών φορέων και φορέων της τοπικής

² Βλέπε όλες τις προηγούμενες εκθέσεις του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR).

αυτοδιοίκησης, εφορευτικών επιτροπών, πολιτικών κομμάτων, υποψηφίων, μέσων μαζικής ενημέρωσης, της κοινωνίας των πολιτών, του ακαδημαϊκού χώρου και προς άλλους συνομιλητές που μοιράστηκαν τις απόψεις τους.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η Ελλάδα είναι κοινοβουλευτική δημοκρατία και οι νομοθετικές εξουσίες ανήκουν στο κοινοβούλιο, που έχει ένα μόνο σώμα, καθώς και στον πρόεδρο, ο οποίος εκλέγεται από το κοινοβούλιο με πενταετή θητεία. Το κοινοβούλιο αποτελείται από 300 βουλευτές που εκλέγονται απευθείας από τον λαό με τετραετή θητεία. Ο πρωθυπουργός υπηρετεί ως αρχηγός της κυβέρνησης και διορίζεται από τον πρόεδρο με βάση τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών.

Μετά τις τελευταίες πρόωρες βουλευτικές εκλογές τον Σεπτέμβριο του 2015, οκτώ κόμματα εισήλθαν στο κοινοβούλιο με τον Συνασπισμό της Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ) και τους Ανεξάρτητους Έλληνες (ΑΝΕΛ) να σχηματίζουν κυβερνητικό συνασπισμό.³ Τον Ιανουάριο του 2019, οι ΑΝΕΛ παραιτήθηκαν από τον κυβερνητικό συνασπισμό εκφράζοντας την αντίθεσή τους στη διμερή συμφωνία (“Συμφωνία των Πρεσπών”) με τη Βόρεια Μακεδονία. Παρά ταύτα, ο ΣΥΡΙΖΑ κατάφερε να διατηρήσει την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο με την υποστήριξη βουλευτών που μετακινήθηκαν από άλλα κόμματα. Ως αποτέλεσμα αυτών των μεταγραφών, τρία κόμματα έχασαν την εκπροσώπησή τους ως κοινοβουλευτική ομάδα.

Την απόφαση για την προκήρυξη πρόωρων βουλευτικών εκλογών επίσπευσαν τα αποτελέσματα των Ευρωεκλογών και των δημοτικών και περιφερειακών εκλογών που διεξήχθησαν στις 26 Μαΐου και στις 2 Ιουνίου 2019, κατά τις οποίες το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η Νέα Δημοκρατία, προηγήθηκε του ΣΥΡΙΖΑ. Στις 11 Ιουνίου, ο πρόεδρος, ύστερα από αίτημα της κυβέρνησης, προβάλλοντας «σημαντικά ζητήματα εθνικού συμφέροντος», διέλυσε το κοινοβούλιο και προκήρυξε πρόωρες εκλογές την 7^η Ιουλίου, τρεις μήνες πριν λήξει η κοινοβουλευτική θητεία. Όλα τα κοινοβουλευτικά κόμματα τάχθηκαν υπέρ.

Οι εκλογές έλαβαν χώρα στον απόηχο της μακροχρόνιας οικονομικής κρίσης της χώρας και σε ατμόσφαιρα εμμένουσας απογοήτευσης του πληθυσμού από τους δημόσιους θεσμούς και τα πολιτικά κόμματα. Το γενικότερο περιβάλλον κατά την περίοδο που οδήγησε στις εκλογές χαρακτηρίστηκε από την έξοδο από την τρίτη συμφωνία διάσωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση τον Αύγουστο του 2018 και την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών τον Ιούνιο του 2018.

IV. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι εκλογές διέπονται κυρίως από το Σύνταγμα του 1975 (όπως τροποποιήθηκε το 2008), το Προεδρικό Διάταγμα του 2012 που κωδικοποιεί την εκλογική νομοθεσία (στο εξής ο «Εκλογικός Νόμος», τελευταία τροποποίηση Μάρτιος 2019), το Νόμο του 2002 περί χρηματοδότησης και οικονομικού ελέγχου των πολιτικών κομμάτων και της προεκλογικής εκστρατείας (στο εξής ο «Νόμος περί Χρηματοδότησης των Πολιτικών Κομμάτων», τελευταία τροποποίηση Μάρτιος 2019), και εγκυκλίους που εκδίδονται από το Υπουργείο Εσωτερικών.⁴ Η Ελλάδα έχει κυρώσει τις

³ Ο ΣΥΡΙΖΑ έλαβε 145 έδρες, η Νέα Δημοκρατία 75, το κόμμα της Χρυσής Αυγής 18, το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) 17, το Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚΕ) 15, το Ποτάμι 11, οι ΑΝΕΛ 10 και η Ένωση Κεντρώων 9.

⁴ Άλλα σχετικά νομοθετήματα περιλαμβάνουν το Νομοθετικό Διάταγμα περί Δημοσίων Συναθροίσεων του 1971, το Νόμο για το Ειδικό Ανώτατο Δικαστήριο του 1976, και τον Ποινικό Κώδικα του 2019.

σημαντικότερες διεθνείς και περιφερειακές πράξεις που σχετίζονται με τη διενέργεια δημοκρατικών εκλογών.⁵

Ορισμένες τροποποιήσεις των νόμων που υιοθετήθηκαν μετά από τις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές ευθυγραμμίζονται με τις συστάσεις του ODIHR, συμπεριλαμβανομένων της διάσπασης μεγάλων εκλογικών περιφερειών για τη βελτίωση της ισότητας της ψήφου, της επικαιροποίησης των περιορισμών αναφορικά με τη δημοσίευση δημοσκοπήσεων, και της ενίσχυσης ορισμένων κανονισμών αναφορικά με τη χρηματοδότηση της προεκλογικής εκστρατείας (βλ. *Χρηματοδότηση της Προεκλογικής Εκστρατείας*). Επιπρόσθετες αλλαγές που εφαρμόστηκαν σε αυτές τις εκλογές συμπεριλαμβάνουν την αύξηση της ποσόστωσης φύλου στους συνδυασμούς των κομμάτων από 30 σε 40 τοις εκατό, παραχώρηση του δικαιώματος ψήφου σε όσους συμπλήρωσαν το 17^ο έτος ηλικίας κατά το έτος των εκλογών από τα 18 έτη που ίσχυε, και αύξηση του αριθμού του συνόλου των εκλογικών περιφερειών. Η πλειοψηφία των συνομιλητών της Αποστολής του ODIHR αξιολόγησαν θετικά τις εν λόγω τροποποιήσεις.

Το νομικό πλαίσιο είναι ολοκληρωμένο και παρέχει ένα σταθερό υπόβαθρο για τη διενέργεια δημοκρατικών εκλογών. Το Σύνταγμα εγγυάται τις θεμελιώδεις ελευθερίες έκφρασης, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι. Παρέχει επίσης δικλείδες ασφαλείας, ώστε να αποφεύγονται οι συχνές τροποποιήσεις των εκλογικών κανονισμών, με την πρόνοια ότι τυχόν νόμοι που επιφέρουν αλλαγές στο εκλογικό σύστημα ή τα όρια των εκλογικών περιφερειών εφαρμόζονται αρχής γενομένης από τις μεθεπόμενες εκλογές από την υιοθέτησή τους, εκτός εάν το σχετικό νομοσχέδιο εγκριθεί με πλειοψηφία δύο-τρίτων στη Βουλή.⁶ Λεπτομερείς κανονισμοί ισχύουν για βασικά στάδια της εκλογικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων της εγγραφής εκλογέων, της ανακήρυξης υποψηφίων, της προεκλογικής εκστρατείας, της χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας και των διαδικασιών ψηφοφορίας. Ωστόσο, το χρονοδιάγραμμα των πρόωρων εκλογών είναι σύντομο, γεγονός το οποίο θέτει προκλήσεις τόσο στους συμμετέχοντες όσο και τους φορείς επιφορτισμένους με τη διοίκηση των εκλογών (βλ. *Ανακήρυξη Υποψηφίων και Διοίκηση Εκλογών*). Το νομικό πλαίσιο, παρά προηγούμενες συστάσεις από πλευράς ODIHR, δεν διασφαλίζει έγκαιρα επανορθωτικά μέτρα για παραβιάσεις εκλογικών δικαιωμάτων (βλ. *Ενστάσεις και Προσφυγές*) και δεν προβλέπει παρουσία εγχώριων ή διεθνών παρατηρητών. Επιπρόσθετα, ορισμένες άλλες συστάσεις του ODIHR δεν έχουν υλοποιηθεί, συμπεριλαμβανομένων αυτών που σχετίζονται με την εκτύπωση των ψηφοδελτίων, τον προσδιορισμό των άκυρων ψηφοδελτίων και τα δικαιώματα των εκλογέων με αναπηρία.

Το Σύνταγμα εγγυάται την ελεύθερη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και απαγορεύει σε μέλη του δικαστικού σώματος, του στρατιωτικού σώματος, των υπηρεσιών ασφαλείας και σε δημόσιους υπάλληλους να εκδηλώνονται υπέρ ή κατά πολιτικών κομμάτων. Ωστόσο, η νομοθεσία περί ρύθμισης των πολιτικών κομμάτων είναι αποσπασματική και δεν περιλαμβάνει πρόνοιες αναφορικά με σημαντικές πτυχές κομματικών δράσεων, συμπεριλαμβανομένης της αναδιάρθρωσης των δανείων (βλ. *Χρηματοδότηση Προεκλογικής Εκστρατείας*), και της διάλυσης των πολιτικών κομμάτων. Η ρυθμιστική αυτή προσέγγιση διακυβεύει την ασφάλεια δικαίου και την υποχρέωση λογοδοσίας αναφορικά με τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων.

⁵ Συμπεριλαμβανομένων της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων του 1965, του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα του 1966 (ICCPR), της Σύμβασης για την Εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων κατά των Γυναικών του 1979 (CEDAW), της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2006 (CRPD) και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου & Βασικών Ελευθεριών (ECHR) του 1950. Η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δημοκρατία δια του Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης (Επιτροπή της Βενετίας) και της ομάδας Κρατών κατά της Διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO).

⁶ Για παράδειγμα, οι τροποποιήσεις του 2016 στον Εκλογικό Νόμο κατήργησαν την κατανομή των 50 επιπλέον εδρών για το κόμμα που εξασφαλίζει τις περισσότερες ψήφους, αλλά δεν εφαρμόστηκε σε αυτές τις εκλογές. Η Νέα Δημοκρατία δήλωσε στην Αποστολή του ODIHR ότι εφόσον σχηματίσει κυβέρνηση, προτίθεται να ανατρέψει την εν λόγω τροποποίηση και να διατηρήσει το σύστημα των επιπλέον εδρών (μπόνους).

Τα μέλη του Κοινοβουλίου εκλέγονται με αναλογικό σύστημα, προβλέπονται 238 έδρες κατανεμημένες σε 59 εκλογικές περιφέρειες, ανοιχτοί συνδυασμοί και ψήφος προτίμησης, όπως και μία επιπλέον εκλογική περιφέρεια επικρατείας.⁷ Στην εκλογική περιφέρεια επικρατείας, 12 βουλευτές εκλέγονται από δεσμευμένους συνδυασμούς (λίστες) που υποβάλλονται από τα κόμματα που έχουν ορίσει υποψηφίους σε τουλάχιστον το ήμισυ των εκλογικών περιφερειών. Οι 50 επιπλέον έδρες παραχωρούνται στο κόμμα που εξασφαλίζει τις περισσότερες ψήφους. Ορισμένοι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR εξέφρασαν την ανησυχία ότι η πριμοδότηση εδρών διαστρεβλώνει την αναλογικότητα της κοινοβουλευτικής αντιπροσώπευσης. Προκειμένου ένα πολιτικό κόμμα ή ένας ανεξάρτητος υποψήφιος να καταλάβει μία έδρα, πρέπει να διασφαλίσει τουλάχιστον τρία τοις εκατό των έγκυρων ψήφων σε ολόκληρη τη χώρα. Ορισμένοι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR εξέφρασαν την ανησυχία ότι το όριο αυτό εμποδίζει την είσοδο στη Βουλή υποψηφίων που εκπροσωπούν δικαιώματα μειονοτήτων. Ο αριθμός των εκλογέων ανά έδρα παρεκκλίνει πλέον του 15 τοις εκατό από τον μέσο όρο σε 13 εκλογικές περιφέρειες, σε αντίθεση με την ορθή διεθνή πρακτική.⁸

V. ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Η διοίκηση των εκλογών κατανέμεται σε διάφορους κρατικούς φορείς και συμπεριλαμβάνει το Υπουργείο Εσωτερικών (ΥΠ.ΕΣ), τον Άρειο Πάγο και το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο σε εθνικό επίπεδο, καθώς και τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης και τα πρωτοδικεία στις 59 περιφέρειες. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν συνολικά 21.478 εκλογικά τμήματα, συμπεριλαμβανομένων 34 σε κρατητήρια για εκλογείς που δεν έχουν καταδικαστεί και 294 εκλογικών τμημάτων ετεροδημοτών. Συνολικά, οι διάφοροι εμπλεκόμενοι στη διοίκηση των εκλογών φορείς χαίρουν υψηλού βαθμού εμπιστοσύνης μεταξύ εκλογέων και πολιτικών παραγόντων. Παρά τις σύντομες χρονικές προθεσμίες, η εκλογική προετοιμασία διεκπεραιώθηκε με επαγγελματικό και αποτελεσματικό τρόπο.

Το ΥΠ.ΕΣ είναι ο κύριος υπεύθυνος φορέας για την προετοιμασία των εκλογών και την εγγραφή των εκλογέων. Εκδίδει επίσης κανονισμούς, παράγει το εκλογικό υλικό, ανακοινώνει τα προσωρινά αποτελέσματα και επιθεωρεί την εργασία των εφόρων στις περιφέρειες και τους δήμους. Η περιφερειακή διοίκηση προσδιορίζει την τοποθεσία των εκλογικών τμημάτων, παραδίδει το εκλογικό υλικό, συμπεριλαμβανομένων των ψηφοδελτίων, και μεταδίδει τα προσωρινά αποτελέσματα ανά εκλογική περιφέρεια στο ΥΠ.ΕΣ. Οι δήμοι παραδίδουν τις κάλπες και τον απαραίτητο εξοπλισμό στις εφορευτικές επιτροπές των εκλογικών τμημάτων και μεταδίδουν τα προσωρινά αποτελέσματα σε επίπεδο δήμου στις περιφερειακές αρχές.

Τα πρωτοδικεία είναι αρμόδια για την ανακήρυξη των υποψηφίων, διορίζουν τα μέλη της εφορευτικής επιτροπής εξαιρουμένου του προεδρεύοντος, και συγκεντρώνουν τις ψήφους ανά εκλογική περιφέρεια. Ο Άρειος Πάγος είναι αρμόδιος για την εγγραφή των πολιτικών κομμάτων και των συνδυασμών υποψηφίων για τις εκλογές και διορίζει τους προεδρεύοντες των εκλογικών τμημάτων και τους εφορους των περιφερειών. Η Ανώτατη Εφορευτική Επιτροπή του Αρείου Πάγου, που αποτελείται από δικαστές του Αρείου Πάγου και εκπροσώπους του ΥΠ.ΕΣ, συγκεντρώνει όλα τα αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένων των σταυρών προτίμησης των υποψηφίων, και ανακοινώνει τα οριστικά αποτελέσματα των εκλογών.

⁷ Οι έδρες κατανέμονται στις περιφέρειες με βάση ενός δείκτη στοιχείων πληθυσμού, ενώ οι εναπομείνουσες έδρες κατανέμονται διαδοχικά στις περιφέρειες με το μεγαλύτερο υπόλοιπο. Σε αυτές τις εκλογές, κατανεμήθηκε μόνον μία έδρα σε 7 από τις 59 περιφέρειες.

⁸ Η μεγαλύτερη απόκλιση από τον εθνικό μέσο όρο είναι στην Κεφαλονιά (54 τοις εκατό) και τη Σάμο (39 τοις εκατό). Σύμφωνα με το άρθρο I.2.2.iv του Κώδικα Ορθών Πρακτικών επί Εκλογικών Ζητημάτων του 2002 της Επιτροπής της Βενετίας, «Οι έδρες θα πρέπει να κατανέμονται ισόποσα μεταξύ των εκλογικών περιφερειών». «Η επιτρεπόμενη απόκλιση από τον κανόνα δεν θα πρέπει να είναι πάνω από 10%, και θα πρέπει σίγουρα να μην υπερβαίνει το 15%, εκτός από ειδικές περιπτώσεις (προστασία συγκεντρωμένης μειονότητας, αραιοκατοικημένη διοικητική μονάδα)».

Σε όλες τις εκλογές, συστήνεται διακομματική επιτροπή, με επικεφαλής τον Υπουργό Εσωτερικών και αποτελούμενη από εκπροσώπους των κομμάτων της Βουλής και όσων όρισαν υποψηφίους σε τουλάχιστον 70 τοις εκατό των περιφερειών⁹. Η επιτροπή έχει συμβουλευτικό ρόλο και αποτελεί φόρουμ συζήτησης θεμάτων σχετικών με τις εκλογές και την προεκλογική εκστρατεία για τα πολιτικά κόμματα και τους συνασπισμούς. Η επιτροπή συνεδρίασε δύο φορές κατά τη διάρκεια αυτών των εκλογών, αλλά στις συνεδριάσεις δεν είχαν πρόσβαση μικρότερα κόμματα ή παρατηρητές, ενώ τα πρακτικά των συνεδριάσεων ή περίληψη των συμπερασμάτων της δεν ήταν διαθέσιμα στο κοινό.

Θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο συμμετοχής όλων των συμμετεχόντων στις εκλογές στη διακομματική επιτροπή, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ισότητα ευκαιριών.

Όλα τα εκλογικά τμήματα αποτελούνται από έναν προεδρεύοντα, έναν γραμματέα και τέσσερα μέλη της εφορευτικής επιτροπής με τους αναπληρωτές τους. Οι προεδρεύοντες επιλέγονται από τον Άρειο Πάγο μεταξύ δικαστών, δικηγόρων και ασκουμένων, διαθέτουν ευρείες αρμοδιότητες και εξουσίες λήψης αποφάσεων, μεταξύ άλλων για την παράταση της ψηφοφορίας έως και δύο ώρες μετά το επίσημο κλείσιμο των εκλογικών τμημάτων, την αναθέωση των ενστάσεων την ημέρα της ψηφοφορίας και προανακριτικές αρμοδιότητες για διάπραξη τυχόν αδικημάτων. Τα υπόλοιπα μέλη των εφορευτικών επιτροπών των εκλογικών τμημάτων επιλέγονται τυχαία μεταξύ των εγγεγραμμένων εκλογέων της εκλογικής περιφέρειας, και ο γραμματέας επιλέγεται μεταξύ των μελών της εφορευτικής επιτροπής των εκλογικών τμημάτων ή σε εξαιρετικές περιπτώσεις μεταξύ εκλογέων και δημοτικών υπαλλήλων. Η παρουσία των μελών της εφορευτικής επιτροπής για άσκηση καθηκόντων στα εκλογικά τμήματα είναι υποχρεωτική, αν και οι κυρώσεις μη εμφάνισης την ημέρα της ψηφοφορίας δεν εφαρμόζονται. Παρότι οι προεδρεύοντες και οι γραμματείς λαμβάνουν κάποια αποζημίωση για τις υπηρεσίες τους, τα υπόλοιπα μέλη της εφορευτικής επιτροπής δεν λαμβάνουν αποζημίωση.¹⁰ Δεν υφίστανται προϋποθέσεις φύλου για τον διορισμό των προεδρευόντων και δεν τηρούνται αναλυτικά στοιχεία για τη σύνθεση από άποψη φύλου των εφορευτικών επιτροπών των εκλογικών τμημάτων.¹¹

Αναλυτικά στοιχεία εκπροσώπησης φύλου στην εκλογική διοίκηση θα πρέπει να δημοσιεύονται με ολοκληρωμένο τρόπο.

Δεν παρασχέθηκε εκπαίδευση στα μέλη των εφορευτικών επιτροπών των εκλογικών τμημάτων, ή τους προεδρεύοντες. Ωστόσο, οι οικείοι δικηγορικοί σύλλογοι σε κάποιες μεγάλες πόλεις, με δική τους πρωτοβουλία, διοργάνωσαν σεμινάρια για μέλη τους που ενδεχομένως κλήθηκαν να ασκήσουν το καθήκον τους ως προεδρεύοντες.¹² Το ΥΠ.ΕΣ εξέδωσε εγκύκλιο με τις διαδικασίες της ημέρας της ψηφοφορίας, που ήταν διαθέσιμη και στο διαδίκτυο, η οποία χρησίμευσε ως εγχειρίδιο για το προσωπικό των εκλογικών τμημάτων.

Παρόλο που το ΥΠ.ΕΣ εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές για τη διευκόλυνση της ψήφου για τα άτομα με αναπηρία, αρκετοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR περιέγραψαν συστημικούς φραγμούς όσον αφορά στη συμμετοχή τους στην εκλογική διαδικασία. Παράγοντες της διαδικασίας σημείωσαν ότι δεν καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη βελτίωση της δυνατότητας φυσικής πρόσβασης στα

⁹ Τρεις από τους είκοσι πολιτικούς συνδυασμούς που συμμετείχαν στις εκλογές δεν πληρούσαν αυτή την προϋπόθεση.
¹⁰ 630 ευρώ και 100 ευρώ ημερησίως για τον προεδρεύοντα και τον γραμματέα αντιστοίχως. Σύμφωνα με συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR, σύσταση του ΥΠΕΣ για αποζημίωση όλων των μελών της εφορευτικής επιτροπής των εκλογικών τμημάτων συζητήθηκε στη διακομματική επιτροπή, ωστόσο δεν συμφωνήθηκε για αυτές τις εκλογές καθώς ορισμένα κόμματα δεν συμφώνησαν.

¹¹ Με την παράγραφο 40.13 του Εγγράφου της Μόσχας του 1991 του ΟΑΣΕ τα κράτη μέλη δεσμεύονται να «διασφαλίζουν τη συλλογή και ανάλυση των στοιχείων προκειμένου να αξιολογούν επαρκώς, να παρακολουθούν και να βελτιώνουν τη θέση των γυναικών».

¹² Τα σεμινάρια του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών ήταν διαθέσιμα στο διαδίκτυο.

εκλογικά τμήματα, καθώς και ότι η απουσία διατάξεων για κατ'οίκον ψηφοφορία ή ψηφοφορία σε νοσοκομεία, περιορίζει περαιτέρω την πρόσβαση για τα άτομα με περιορισμένη κινητικότητα και σε αντίθεση με προηγούμενες συστάσεις του ODIHR. Την ημέρα της ψηφοφορίας, οι εκλογείς μπορούσαν να ζητήσουν βοήθεια μόνο από τον προεδρεύοντα του εκλογικού τμήματος και όχι από άτομο της επιλογής τους, σε αντίθεση με τα διεθνή πρότυπα.¹³ Δεν υπήρχαν διαθέσιμα βοηθητικά εργαλεία στα εκλογικά τμήματα, όπως Braille ή οδηγοί ανάγλυφων ψηφοδελτίων για άτομα με προβλήματα όρασης. Οι προβλεπόμενες εναλλακτικές για την υποβοηθούμενη ψηφοφορία προβλέπουν την είσοδο του προεδρεύοντα στον εκλογικό θάλαμο (παραβάν) μαζί με τον εκλογέα ή τη μεταφορά του εκλογικού υλικού εκτός του εκλογικού τμήματος, επιλογή που πιθανότατα διακυβεύει τη μυστικότητα της ψήφου και επιδρά αρνητικά στη δυνατότητα των ατόμων με αναπηρία να συμμετέχουν αυτόνομα στην εκλογική διαδικασία.

Οι αρχές θα πρέπει να καταβάλουν προσπάθειες, σε διαβούλευση με τις οργανώσεις ατόμων με αναπηρία, προκειμένου να διευκολυνθεί η αυτόνομη συμμετοχή όλων των εκλογέων. Θα πρέπει να καταβληθούν επιπρόσθετες προσπάθειες και να τροποποιηθούν οι σχετικές διατάξεις του νόμου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εγκαταστάσεις και η διάταξη των εκλογικών τμημάτων επιτρέπουν την αυτόνομη πρόσβαση των εκλογέων με αναπηρία, και ότι οι εκλογείς έχουν τη δυνατότητα να υποβοηθούνται από άτομο της επιλογής τους.

Το ΥΠ.ΕΣ διένειμε δωρεάν το λευκό χαρτί για την εκτύπωση των ψηφοδελτίων στα πολιτικά κόμματα που όρισαν υποψηφίους σε τουλάχιστον το ένα τρίτο των εκλογικών περιφερειών.¹⁴ Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένων των ανεξάρτητων υποψηφίων, πρέπει να προμηθεύονται το χαρτί οι ίδιοι. Αρκετοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR θεώρησαν αυτή την πρακτική δυσμενή προς τους ανεξάρτητους υποψηφίους και τα μικρότερα κόμματα, συμπεριλαμβανομένων όσων εκπροσωπούν μειονότητες, αντίθετα με τη διεθνή ορθή πρακτική.¹⁵

Οι υποψήφιοι ήταν υπεύθυνοι για την εκτύπωση των ψηφοδελτίων βάσει των τεχνικών προδιαγραφών του ΥΠ.ΕΣ και για την παράδοσή τους στις περιφερειακές αρχές προς διανομή στα εκλογικά τμήματα.¹⁶ Δεδομένου του σύντομου χρονοδιαγράμματος των πρόωρων εκλογών, οι υποψηφιότητες ανακοινώθηκαν στις 25 Ιουνίου, κι οι υποψήφιοι είχαν μόλις πέντε ημέρες για την εκτύπωση και τη διανομή των ψηφοδελτίων. Έχοντας επίγνωση του σύντομου χρονοδιαγράμματος, το ΥΠ.ΕΣ ενημέρωσε την Αποστολή του ODIHR ότι θα επέτρεπε στα κόμματα να παραδώσουν τα ψηφοδέλτια και μετά την λήξη της καθορισμένης προθεσμίας. Παρόλα αυτά, μικρότερα κόμματα που συναντήθηκαν με την Αποστολή του ODIHR υπογράμμισαν τα μεγάλα υλικοτεχνικά και οικονομικά εμπόδια που συνεπάγεται η εκπλήρωση της εν λόγω προϋπόθεσης. Ορισμένοι συνομιλητές της Αποστολής δήλωσαν ότι δεν θα συμμετείχαν σε αυτές τις εκλογές καθώς δεν δύναντο να επωμισθούν το κόστος αυτής της προϋπόθεσης μετά και τη συμμετοχή τους στις Ευρωεκλογές, τις κοινοτικές,

¹³ Το άρθρο 29 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ) προβλέπει ότι τα κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι τα ΑμεΑ μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά και πλήρως στον πολιτικό και δημόσιο βίο σε ίση βάση με τους άλλους, άμεσα ή μέσω εκπροσώπων που έχουν επιλέξει με ελεύθερη βούληση, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος και της δυνατότητας των ΑμεΑ να εκλέγουν και να εκλέγονται, μεταξύ άλλων: (i) εξασφαλίζοντας ότι οι εκλογικές διαδικασίες, οι εγκαταστάσεις και τα υλικά είναι κατάλληλα, προσβάσιμα, ευκολονόητα και εύχρηστα, (ii) προστατεύοντας το δικαίωμα των ΑμεΑ να ψηφίζουν με μυστική ψήφο στις εκλογές και σε δημοψηφίσματα χωρίς εκφοβισμό, και να θέτουν υποψηφιότητα σε εκλογές, να υπηρετούν αποτελεσματικά το πολιτικό αξίωμα και να επιτελούν όλες τις λειτουργίες σε όλα τα κυβερνητικά επίπεδα, διευκολύνοντας τη χρήση βοηθητικών και νέων τεχνολογιών, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, (iii) εγγυόμενα την ελεύθερη έκφραση βούλησης των ΑμεΑ ως εκλεκτόρων, και ως προς αυτό όπου είναι απαραίτητο, κατόπιν δικού τους αιτήματος, με το να επιτρέπεται η βοήθεια στην ψήφο από άτομο δικής τους επιλογής.

¹⁴ Για αυτές τις εκλογές, 18 από τα 20 πολιτικά κόμματα που συμμετείχαν ήταν εκλόγιμα.

¹⁵ Το άρθρο 2.3 του Κώδικα Ορθών Πρακτικών επί Εκλογικών Ζητημάτων του 2002 της Επιτροπής της Βενετίας συστήνει ότι «η ισότητα των ευκαιριών πρέπει να εξασφαλίζεται τόσο για τα κόμματα όσο και για τους υποψηφίους».

¹⁶ Το ΥΠΕΣ προμηθεύει απευθείας τα εκλογικά τμήματα με φακέλους, οι οποίοι θεωρούνται ελεγχόμενο εκλογικό υλικό.

δημοτικές και περιφερειακές εκλογές της 26^{ης} Μαΐου.¹⁷ Το ODIHR έχει στο παρελθόν προβεί στη σύσταση τα ψηφοδέλτια να παράγονται και να διανέμονται από το κράτος.

Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο λήψης επιπρόσθετων μέτρων, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα ψηφοδέλτια είναι διαθέσιμα στους εκλογείς υπό ίσους όρους για όλους τους υποψηφίους.

Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο αναθεώρησης των προθεσμιών που προβλέπει ο νόμος αναφορικά με τις πρόωρες εκλογές, ειδικότερα να προβλεφθεί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για την εκτύπωση και τη διανομή των ψηφοδελτίων.

VI. ΕΓΓΡΑΦΗ ΕΚΛΟΓΕΩΝ

Το εκλέγειν είναι υποχρεωτικό για τους πολίτες που έχουν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους εντός του εκλογικού έτους, αν και δεν επιβάλλονται κυρώσεις σε περίπτωση αποχής.¹⁸ Ο εκλογικός νόμος περιορίζει τα δικαιώματα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι των ατόμων με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία που στερούνται δικαιοπρακτικής ικανότητας βάσει δικαστικής απόφασης, σε αντίθεση με τα διεθνή πρότυπα.¹⁹ Μόνιμοι ή προσωρινοί περιορισμοί των δικαιωμάτων του εκλέγειν (και εκλέγεσθαι) εφαρμόζονται επίσης για άτομα που έχουν καταδικαστεί τελεσίδικα για ορισμένα κακούργηματα, συμπεριλαμβανομένων όσων επισύρουν ποινή τουλάχιστον δέκα ετών ή που συνιστούν επαναλαμβανόμενη παράβαση, σύμφωνα με τον ποινικό και στρατιωτικό κώδικα.

Ο νόμος θα πρέπει να τροποποιηθεί ώστε να καταργηθούν οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του εκλέγειν και εκλέγεσθαι λόγω νοητικής ή ψυχοκοινωνικής αναπηρίας.

Η εγγραφή των εκλογέων είναι παθητική και οι κατάλογοι καταρτίζονται από το ΥΠΕΣ βάσει των επικαιροποιήσεων ληξιαρχικής κατάστασης που παρέχονται από τους δήμους κάθε δύο μήνες. Ο εκλογικός κατάλογος επικαιροποιήθηκε τελευταία φορά στις 7 Ιουνίου και περιελάμβανε συνολικά 9.903.864 ψηφοφόρους (51,5% γυναίκες και 48,5% άνδρες).²⁰ Ο εκλογικός νόμος δεν προβλέπει προθεσμία κατά την οποία οι εκλογείς μπορούν να αιτηθούν αλλαγές στα στοιχεία τους. Όσοι έχουν δικαίωμα ψήφου μπορούν να ζητήσουν να συμπεριληφθούν στους καταλόγους ή να ενημερώσουν τα στοιχεία τους μέχρι το πέρας της ψηφοφορίας, εξασφαλίζοντας πιστοποιητικό από τον οικείο δήμο.

Αρκετοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR παρατήρησαν ότι ο εκλογικός κατάλογος περιέχει μεγάλο αριθμό πολιτών που διαμένουν στο εξωτερικό και δεν είναι σε θέση να ασκήσουν το δικαίωμα του εκλέγειν, γεγονός που επηρεάζει το ποσοστό αποχής.²¹ Μετά τις αναθεωρήσεις που εγκρίθηκαν το 2001, το Σύνταγμα προβλέπει το δικαίωμα των πολιτών που διαμένουν στο εξωτερικό

¹⁷ Συνομιλητές σημείωσαν ότι το κόστος εκτύπωσης και διανομής των ψηφοδελτίων ανά εκλογική αναμέτρηση ενδέχεται να ανέρχεται σε 40.000 ευρώ.

¹⁸ Σύμφωνα με τον νόμο, η μη συμμετοχή στην ψηφοφορία επισύρει ποινή φυλάκιση έως και ένα έτος. Η συμμετοχή δεν είναι υποχρεωτική για εκλογείς άνω των 70 ετών, πολίτες οι οποίοι νοσηλεύονται και κατοίκους του εξωτερικού.

¹⁹ Βλ. άρθρα 12 και 29 της ΣΗΕΔΑΑ. Βλέπε επίσης την παράγραφο 9.4 της Ανακοίνωσης Νο. 4/2011 της Επιτροπής ΣΗΕΔΑΑ του 2013 ([2013 CRPD Committee Communication No. 4/2011](#)), η οποία αναφέρει: “Το άρθρο 29 δεν προβλέπει κανένα εύλογο περιορισμό και δεν επιτρέπει καμία εξαίρεση για καμία ομάδα ατόμων με αναπηρία. Ως εκ τούτου, η εξαίρεση από το δικαίωμα του εκλέγειν λόγω υποτιθέμενης ή πραγματικής ψυχοκοινωνικής ή νοητικής αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένου περιορισμού βάσει εξατομικευμένης αξιολόγησης, συνιστά διάκριση λόγω αναπηρίας”.

²⁰ Τα πολιτικά κόμματα που όρισαν υποψηφίους τουλάχιστον στα δύο τρίτα των εκλογικών περιφερειών ή που εκπροσωπούνται στο εθνικό ή το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο έλαβαν δωρεάν ηλεκτρονικά αντίγραφα του εκλογικού καταλόγου.

²¹ Μερικοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR εκτιμούν ότι ο εκλογικός κατάλογος περιέχει τουλάχιστον ένα εκατομμύριο πολίτες που διαμένουν επι του παρόντος στο εξωτερικό. Η εκτίμηση της Τράπεζας της Ελλάδος του 2016 ήταν ότι περισσότεροι από 400.000 πολίτες εγκατέλειψαν τη χώρα μετά το 2008 λόγω της οικονομικής κρίσης.

να ψηφίζουν σε βουλευτικές εκλογές με ταχυδρομική ψήφο ή με άλλα πρόσφορα μέσα, αυτές όμως οι εναλλακτικές δεν έχουν ενσωματωθεί ακόμη στην εκλογική νομοθεσία. Επιπλέον, οι άνδρες που είναι πολιτογραφημένοι Έλληνες πρέπει να έχουν εγγραφεί στα μητρώα της στρατολογίας προτού τα στοιχεία τους να συμπεριληφθούν στους ληξιαρχικούς καταλόγους από τους οποίους αντλούνται οι εκλογικοί κατάλογοι. Ως εκ τούτου, περίπου 800 άτομα με δικαίωμα ψήφου που πολιτογραφήθηκαν από τον Ιανουάριο έως τον Απρίλιο του 2019 δεν συμπεριλήφθηκαν στους εκλογικούς καταλόγους.²² Παρόλα αυτά, οι υπεύθυνοι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR εξέφρασαν γενικά υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης στην ακρίβεια των εκλογικών καταλόγων και επεσήμαναν τις πρόσφατες βελτιώσεις, όπως τη συστηματική διαγραφή των αποθανόντων και τον εντοπισμό των διπλοεγγεγραμμένων εκλογέων.

Οι εκλογείς πρέπει να ψηφίζουν αυτοπροσώπως στην εκλογική περιφέρεια όπου είναι εγγεγραμμένοι. Οι πολίτες που διαμένουν εκτός της εκλογικής τους περιφέρειας μπορούν να υποβάλουν αίτηση για να ψηφίσουν σε ειδικά προκαθορισμένα εκλογικά τμήματα ετεροδημοτών στους δήμους της προσωρινής τους κατοικίας.²³ Σύμφωνα με το ΥΠ.ΕΣ, σε αυτές τις εκλογές, συνολικά 102.987 εκλογείς υπέβαλαν σχετικό αίτημα και κατανεμήθηκαν σε 294 εκλογικά τμήματα ετεροδημοτών.

VII. ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ

Οι πολίτες ηλικίας τουλάχιστον 25 ετών και άνω που έχουν δικαίωμα ψήφου (εκλέγειν), θεωρούνται εκλόγιμοι και μπορούν να υποβάλουν την υποψηφιότητά τους (εκλέγεσθαι). Το νομικό πλαίσιο περιορίζει το δικαίωμα του εκλέγεσθαι για τους κατόχους ορισμένων δημόσιων θέσεων, συμπεριλαμβανομένων όλων των δημοσίων στελεχών και υπαλλήλων, των στρατιωτικών και των μελών διοικητικών συμβουλίων δημοσίων επιχειρήσεων ή οργανισμών, οι οποίοι πρέπει να παραιτηθούν από τις θέσεις τους προκειμένου να είναι εκλόγιμοι. Μολονότι ενδεχομένως καλύπτουν μεγάλο εύρος θέσεις, οι εν λόγω περιορισμοί αποσκοπούν στην προστασία της ουδετερότητας της δημόσιας διοίκησης και της ισότητας των υποψηφιοτήτων, δεδομένου ότι οι κάτοχοι δημοσίων αξιωμάτων ενδέχεται να χαιρούν άνισου πλεονεκτήματος έναντι των άλλων υποψηφίων. Οι περιορισμοί αυτοί έχουν υποστηριχθεί από νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ).²⁴

Οι υποψήφιοι δύνανται να προταθούν από τουλάχιστον 12 εκλογείς της ίδιας εκλογικής περιφέρειας ή να προτείνουν την υποψηφιότητά τους οι ίδιοι προσωπικά και πρέπει να καταβάλουν εγγύηση ύψους 146 ευρώ. Οι εκλογείς μπορούν να υποστηρίξουν με την υπογραφή τους την υποψηφιότητα περισσότερων του ενός υποψηφίου. Τα πρωτοδικεία έλαβαν τις υποψηφιότητες των μεμονωμένων υποψηφίων που προτίθεντο να απαρτίσουν συνδυασμούς κομμάτων ή να παρουσιαστούν ως ανεξάρτητοι και ανακήρυξαν την εκλογιμότητά τους. Τα κόμματα και οι συνασπισμοί συνέταξαν καταλόγους εκλόγιμων υποψηφίων και υπέβαλαν αίτημα ανακήρυξης στον Άρειο Πάγο. Τα πολιτικά

²² Το ΥΠ.ΕΣ αναφέρει ότι 1.607 άνδρες αλλοδαποί κάτοικοι (εκ των οποίων περίπου 800 σε ηλικία ψήφου) στους οποίους χορηγήθηκε ιθαγένεια μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2019 δεν μπόρεσαν να εγγραφούν στα οικεία ληξιαρχεία και συνεπώς στους καταλόγους. Το ΥΠ.ΕΣ παραδέχθηκε ότι πρόσφατες διοικητικές αλλαγές είχαν ως αποτέλεσμα τη μη έγκαιρη ενημέρωση των καταλόγων από τα ληξιαρχεία, ζήτημα που δεν επιλύθηκε εγκαίρως για τις εκλογές.

²³ Εκλογικά τμήματα ετεροδημοτών δημιουργούνται ad hoc, εάν υπάρχει αίτημα τουλάχιστον 40 πολιτών με δικαίωμα ψήφου ως ετεροδημότες.

²⁴ Βλ. για παράδειγμα Γείτονας και άλλοι κατά Ελλάδα (nos. 18747/91, 19376/92, 19379/92), ΕΔΑΔ, 1 Ιουλίου 1997. Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο δεν παραβίασε το Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου Αρ.1 της ΕΣΔΑ όταν ακύρωσε την εκλογή υποψηφίου στη βάση ότι δεν παραιτήθηκε από τη θέση του στο δημόσιο εντός της προβλεπόμενης από το Σύνταγμα προθεσμίας. Βλ. επίσης παράγραφο Π.Α.4.1 των Κοινών Κατευθυντήριων Γραμμών του ODIHR και της Επιτροπής της Βενετίας του 2016 για την παρεμπόδιση και αντιμετώπιση της κατάχρησης δημοσίων πόρων κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας ([2016 ODIHR and Venice Commission Joint Guidelines for Preventing and Responding to the Misuse of Administrative Resources in Election Campaigns](#)).

κόμματα μπορούν να υποβάλουν αίτημα ανακήρυξης αριθμού υποψηφίων ίσο με τον αριθμό των διαθέσιμων εδρών κάθε εκλογικής περιφέρειας, και επιπλέον υποψηφίους αναλογικά με τον αριθμό των εδρών.²⁵ Τα κόμματα που ανακηρύσσουν υποψηφίους στις μισές τουλάχιστον εκλογικές περιφέρειες μπορούν να παρουσιάσουν και υποψηφίους επικρατείας. Συνολικά 4.830 υποψήφιοι από 20 κόμματα (συμπεριλαμβανομένων τριών συνασπισμών) και 6 ανεξάρτητοι υποψήφιοι παρουσιάστηκαν στις εκλογές αυτές. Η διαδικασία ανακήρυξης δεν είχε αποκλεισμούς και κανένα από τα πολιτικά κόμματα που συνάντησε η Αποστολή του ODIHR δεν ανέφερε αδικαιολόγητα κωλύματα.

Ο εκλογικός νόμος ορίζει περίοδο εννέα μόνο ημερών για την υποβολή υποψηφιοτήτων, ξεκινώντας από την προκήρυξη των εκλογών. Η εκλογιμότητα των υποψηφιοτήτων επικυρώνεται από τα πρωτοδικεία εντός 10 ημερών από την προκήρυξη των εκλογών και ο τελικός κατάλογος των υποψηφίων των συνδυασμών και των ανεξάρτητων υποψηφίων πρέπει να ανακηρυχθεί από τον Άρειο Πάγο εντός 14 ημερών από την προκήρυξη των εκλογών. Αν και ο νόμος δεν ορίζει προθεσμία για διορθώσεις στα έγγραφα υποψηφιοτήτων, στην πράξη τα δικαστήρια δέχθηκαν διορθώσεις έως και τρεις ημέρες μετά την ανακήρυξη των υποψηφίων. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υποβολής υποψηφιοτήτων, δεν υπάρχει δυνατότητα προσβολής απόφασης πρωτοδικείου σχετικά με τη εκλογιμότητα υποψηφίου. Σχετική ένσταση μπορεί να κατατεθεί μόνο κατά εκλεγμένου υποψηφίου μετά τις εκλογές, ως αμφισβήτηση της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων, σε αντίθεση ενδεχομένως με την παράγραφο 7.9 του Εγγράφου της Κοπεγχάγης του ΟΑΣΕ του 1990.²⁶

Οι διατάξεις σχετικά με την υποβολή υποψηφιοτήτων θα πρέπει να προβλέπουν επαρκή χρόνο για την προετοιμασία και την αναθεώρηση των υποψηφιοτήτων, όπως και για την καταχώρηση και την επίλυση σχετικών ενστάσεων πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας.

Οι γυναίκες παραμένουν υποεκπροσωπούμενες στην πολιτική, και αποτελούν το 19% των απερχόμενων και το 20% των μελών του προσεχούς κοινοβουλίου. Δεν υπήρχαν γυναίκες μεταξύ των ανεξάρτητων υποψηφίων. Οι συνδυασμοί που υποβλήθηκαν από τα πολιτικά κόμματα και τους συνασπισμούς υποχρεούνταν να συμμορφωθούν με ποσόστωση φύλου που προσφάτως είχε αυξηθεί στο 40% για κάθε φύλο σε κάθε εκλογική περιφέρεια.²⁷ Παρόλο που τα περισσότερα πολιτικά κόμματα που συνάντησε η Αποστολή του ODIHR δήλωσαν ότι στηρίζουν τη νέα ποσόστωση, η Αποστολή σημείωσε ότι ορισμένοι συνομιλητές προέβησαν σε υποτιμητικές παρατηρήσεις σχετικά με την αυξημένη ένταξη γυναικών υποψηφίων. Όλοι οι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR περιέγραψαν συστημικές πατριαρχικές συμπεριφορές και έμφυλα στερεότυπα, τα οποία σε συνδυασμό με το σύστημα προτιμησιακής ψήφου αποτελούν τα βασικά εμπόδια για την ισορροπημένη εκπροσώπηση των φύλων στο κοινοβούλιο.²⁸

²⁵ Τα πολιτικά κόμματα μπορούσαν να παρουσιάσουν δύο επιπλέον υποψήφιους σε εκλογικές περιφέρειες που εκλέγουν έως 7 έδρες, τρεις σε εκλογικές περιφέρειες με αριθμό εδρών από 8 έως 12, και τέσσερις σε εκλογικές περιφέρειες με πάνω από 12 έδρες.

²⁶ Η παράγραφος 7.9 του εγγράφου της Κοπεγχάγης του ΟΑΣΕ του 1990 δεσμεύει τα κράτη μέλη να «εξασφαλίσουν ότι οι υποψήφιοι που λαμβάνουν τον απαραίτητο αριθμό ψήφων που απαιτείται από το νόμο να αναλαμβάνουν καθήκοντα δεόντως και να μπορούν να παραμείνουν στη θέση τους μέχρι τη λήξη της θητείας τους...».

²⁷ Το 2019 με τροποποίηση του εκλογικού νόμου αυξήθηκε η ποσόστωση από το ένα τρίτο σε εθνικό επίπεδο σε 40 τοις εκατό για κάθε εκλογική περιφέρεια. Στις μονοεδρικές περιφέρειες και στις εκλογικές περιφέρειες με τρεις έδρες, καθώς και στην περίπτωση επαναληπτικών εκλογών, δεν υφίσταται η υποχρέωση αυτή.

²⁸ Βλ. επίσης την παράγραφο 18 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής της Σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών του 2013 σχετικά με την έβδομη περιοδική έκθεση για την Ελλάδα, όπου σημειώνεται: "πατριαρχικές στάσεις και βαθιά ριζωμένα στερεότυπα σχετικά με τους ρόλους και τις ευθύνες των γυναικών και των ανδρών σε όλους τους τομείς της ζωής και τις περιορισμένες προσπάθειες του Κράτους να αντιμετωπίσει τέτοιες πρακτικές που δημιουργούν διακρίσεις ... ". Η παράγραφος 7 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα για το 2015 σχετικά με τη δεύτερη περιοδική έκθεση για την Ελλάδα επεσήμανε ότι παρά την υποχρέωση ποσόστωσης του ενός τρίτου, «οι γυναίκες παραμένουν υπό εκπροσωπούμενες στις θέσεις λήψης αποφάσεων σε νομοθετικά και εκτελεστικά όργανα».

Ο Άρειος Πάγος ενημέρωσε την Αποστολή του ODIHR ότι σε μία περίπτωση ένας μη συμμορφούμενος συνδυασμός επιστράφηκε σε πολιτικό κόμμα προς διόρθωση. Ωστόσο, η Αποστολή του ODIHR διαπίστωσε ότι 13 από τα 20 κόμματα και συνασπισμούς που όρισαν υποψηφίους, συμπεριλαμβανομένων και των 6 κομμάτων που έλαβαν έδρες στο κοινοβούλιο, δεν κατάφεραν να συμμορφωθούν με την ποσόστωση φύλου σε αρκετές εκλογικές περιφέρειες.²⁹ Ο νόμος δεν προβλέπει κυρώσεις για μη συμμόρφωση με την ποσόστωση φύλου. Επιπλέον, σε όλες τις μονοεδρικές εκλογικές περιφέρειες και στις εκλογικές περιφέρειες με τρεις έδρες, ο αριθμός των ανδρών υποψηφίων υπερέβαινε εκείνον των γυναικών.

Θα πρέπει να αναθεωρηθεί η αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων μέτρων για την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών ως υποψήφιας, και να μελετηθούν επιπρόσθετα μέτρα. Οι σχετικές ρυθμίσεις θα πρέπει να εφαρμόζονται με συνέπεια, και θα πρέπει να προβλέπονται στον νόμο αποτελεσματικές κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση.

VIII. ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Η προεκλογική εκστρατεία ξεκίνησε επίσημα στις 11 Ιουνίου μετά τη διάλυση του κοινοβουλίου και συνεχίστηκε μέχρι και 24 ώρες πριν από την έναρξη της ψηφοφορίας. Η προεκλογική εκστρατεία πριν από τη διαδικασία υποβολής υποψηφιοτήτων δεν ρυθμίζεται από το νόμο. Τα δημοτικά συμβούλια, σε συνεννόηση με τους συμμετέχοντες, ορίζουν την κατανομή δημόσιων χώρων για την ανάρτηση προεκλογικού υλικού και υποχρεούνται από το νόμο να ελέγχουν τη συμμόρφωση με τις ρυθμίσεις περί προεκλογικής εκστρατείας. Τα πολιτικά κόμματα που συνάντησε η Αποστολή του ODIHR δήλωσαν γενικά πολύ ικανοποιημένα με την κατανομή του δημόσιου χώρου.

Συνολικά, οι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να διεξάγουν ελεύθερα τις εκστρατείες τους και οι θεμελιώδεις ελευθερίες του συνέρχεσθαι, του συνεταιρίζεσθαι και της έκφρασης έγιναν ως επί το πλείστον σεβαστές. Η προεκλογική εκστρατεία υπήρξε ανταγωνιστική και το ευρύ φάσμα πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων εξασφάλισε στο κοινό μεγάλη γκάμα πολιτικών εναλλακτικών επιλογών. Οι πιο προβεβλημένοι συμμετέχοντες ήταν τα κοινοβουλευτικά κόμματα, καθώς και μερικά νέα κόμματα όπως το ΜέΡΑ25 και η Ελληνική Λύση.

Οι κύριες μέθοδοι προβολής κατά την προεκλογική εκστρατεία ήταν η τηλεόραση, με συζητήσεις, συνεντεύξεις και πολιτικές διαφημίσεις, καθώς και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (κυρίως Facebook, Twitter και YouTube).³⁰ Οι συμμετέχοντες διοργάνωσαν επίσης συγκεντρώσεις μικρής κλίμακας στην περιφέρεια κατά τη διάρκεια της περιόδου τους ανά τη χώρα. Η προεκλογική

²⁹ Η Νέα Δημοκρατία δεν κατάφερε να συμμορφωθεί με την υποχρέωση ποσόστωσης σε 18 από τις 59 εκλογικές περιφέρειες, μεταξύ των οποίων η Α και Β Πειραιώς και Ανατολικής Αττικής. Ο ΣΥΡΙΖΑ σε 17, συμπεριλαμβανομένων της Α Αθήνας, Α Πειραιώς και Ανατολικής Αττικής. Το Κίνημα Αλλαγής (ΚΙΝΑΛ) σε 17, συμπεριλαμβανομένων του Βόρειου Τομέα Αθηνών, Α και Β Πειραιώς, και Ανατολικής Αττικής. Το ΚΚΕ σε 16, συμπεριλαμβανομένων του Βόρειου Τομέα Αθηνών, του Νότιου Τομέα Αθηνών, της Α Πειραιώς και της Ανατολικής Αττικής. Η Ελληνική Λύση σε 15, συμπεριλαμβανομένων της Δυτικής Τομέας Αθηνών, της Α Πειραιώς και της Ανατολικής Αττικής, και το Μέτωπο Ευρωπαϊκής Ρεαλιστικής Ανυπακοής (ΜέΡΑ25) σε 9, συμπεριλαμβανομένων του Δυτικού Τομέα Αθηνών, της Ανατολικής Αττικής και της Α Θεσσαλονίκης. Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, ο αριθμός των γυναικών υποψηφίων ήταν μικρότερος από αυτόν που απαιτεί ο νόμος. Για παράδειγμα, ο συνδυασμός του ΣΥΡΙΖΑ για την εκλογική περιφέρεια της Αθήνας είχε 38% υποψηφιότητες γυναικών. Οι συνδυασμοί της Νέας Δημοκρατίας για τις εκλογικές περιφέρειες Α Πειραιώς και Β Πειραιώς είχαν 36 τοις εκατό και 38 τοις εκατό γυναίκες υποψηφίους, αντίστοιχα. Ο συνδυασμός του ΚΙΝΑΛ για την εκλογική περιφέρεια του Βόρειου Τομέα Αθήνας είχε 37% υποψηφιότητες γυναικών. Η Ελληνική Λύση είχε 28% υποψηφιότητες γυναικών στην εκλογική περιφέρεια του Νότιου Τομέα Αθηνών.

³⁰ Σύμφωνα με διάφορους συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR, το Facebook ήταν η πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο από τους συμμετέχοντες, και σε αυτήν βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό η διεξαγωγή της προεκλογικής εκστρατείας.

εκστρατεία σε εξωτερικούς χώρους ήταν μέτριας έντασης, αφίσες και διαφημιστικές πινακίδες τοποθετούνταν έως και την τελευταία εβδομάδα πριν από τις εκλογές, ενώ μεγάλες συγκεντρώσεις πραγματοποίησαν τα μεγάλα κόμματα τις τελευταίες μόνο ημέρες. Αν και απαγορεύεται από τον νόμο, προεκλογικό υλικό αναρτήθηκε πολλές φορές και σε χώρους που δεν είχαν οριστεί για αυτόν τον σκοπό. Σύμφωνα τόσο με τους συμμετέχοντες όσο και με τις αρχές, η πρακτική αυτή είναι γενικά αποδεκτή και δεν επιβλήθηκαν τα προβλεπόμενα πρόστιμα ούτε έγιναν σχετικές συστάσεις³¹. Ορισμένα πολιτικά κόμματα ενημέρωσαν την Αποστολή του ODIHR ότι κατέφυγαν στην ανάρτηση αφισών σε μη προκαθορισμένους χώρους, με σκοπό κυρίως να ανακοινώσουν τις τελευταίες προεκλογικές συγκεντρώσεις τους. Πολλοί συμμετέχοντες διαμαρτυρήθηκαν για τα μικρά κονδύλια που είχαν στη διάθεσή τους για τη διεξαγωγή παραδοσιακής προεκλογικής εκστρατείας σε εξωτερικούς χώρους και την επακόλουθη περιορισμένη προβολή τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Συνολικά, η ένταση της προεκλογικής εκστρατείας ήταν μετριοπαθής. Τα κυρίαρχα θέματα ήταν τα ζητήματα της εγχώριας εθνικής οικονομίας μετά τα μέτρα λιτότητας, όπως η φορολογία, η ανεργία και οι κοινωνικές παροχές. Συζητήθηκαν επίσης ευρέως ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, και ειδικότερα η Συμφωνία των Πρεσπών και οι σχέσεις με την Τουρκία. Ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας παρακινούσε διαρκώς τους πολίτες να αποφύγουν μια πιθανή επανάληψη των πρόωρων εκλογών τον Αύγουστο, εμπιστευόμενοι στο κόμμα του την απόλυτη πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Άλλοι αρχηγοί πολιτικών κομμάτων καταδίκασαν την πρακτική αυτή ως εκβιασμό. Σύμφωνα με τους περισσότερους συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR, το υποτονικό κλίμα της προεκλογικής εκστρατείας οφείλεται στη γενικότερη κόπωση του εκλογικού σώματος λόγω των διαδοχικών εκλογικών αναμετρήσεων, στην αιχμή της καλοκαιρινής περιόδου και σε μια αίσθηση βεβαιότητας σχετικά με την έκβαση των εκλογών.

Κατά τη διάρκεια των εκλογών, τα Δημοτικά Συμβούλια Αθηνών και Θεσσαλονίκης αρνήθηκαν την παραχώρηση δημοσίων χώρων για την προεκλογική εκστρατεία της Χρυσής Αυγής, λόγω υποκίνησης μίσους.³² Και στις δύο περιπτώσεις, οι αποφάσεις αυτές ανατράπηκαν από τις αντίστοιχες περιφερειακές αρχές βάσει της νομικής υποχρέωσης διεξαγωγής της προεκλογικής εκστρατείας επί ίσους όρους.³³ Τον Απρίλιο του 2019, το Facebook απαγόρευσε την ανάρτηση στην πλατφόρμα του περιεχομένου από την επίσημη ιστοσελίδα της Χρυσής Αυγής.

³¹ Για τα κόμματα και τους συνασπισμούς, οι κυρώσεις περιλαμβάνουν χρηματική ποινή ίση με το πέντε τοις εκατό της τακτικής χρηματοδότησης του κόμματος ή συνασπισμού ή σε περίπτωση κόμματος ή συνασπισμού που δεν λαμβάνει κρατική χρηματοδότηση, το πρόστιμο ισούται με 15.000 ευρώ. Για τους μεμονωμένους υποψηφίους, οι κυρώσεις περιλαμβάνουν χρηματική ποινή μέχρι το ποσό της ετήσιας κοινοβουλευτικής αποζημίωσης, αναλόγως της σοβαρότητας, του αριθμού και της συχνότητας των παραβιάσεων, καθώς και αναλόγως της ρύπανσης και της αισθητικής ζημίας που προκλήθηκαν.

³² Στις 18 και 24 Ιουνίου, αντίστοιχα, η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων του ΟΗΕ (CERD) στις παραγράφους 13-17 των Συμπερασματικών Παρατηρήσεων επί της εικοστής έως της εικοστής δεύτερης περιόδου έκθεσης για την Ελλάδα του 2016 εξέφρασε ανησυχία για «την αύξηση της ρητορικής μίσους και των ρατσιστικών και ξενοφοβικών επιθέσεων» και προσκάλεσε τη χώρα να «κηρύξει παράνομες και να απαγορεύσει οργανώσεις που προωθούν και υποκινούν φυλετικές διακρίσεις, όπως το πολιτικό κόμμα Χρυσή Αυγή». Η παράγραφος 40 του Κειμένου της Κοπεγχάγης του ΟΑΣΕ του 1990 δεσμεύει τα κράτη μέλη να «καταδικάσουν ρητά και κατηγορηματικά κάθε μορφή ολοκληρωτισμού, φυλετικού και εθνοτικού μίσους, αντισημιτισμού, ξενοφοβίας και διάκρισης κατά οποιουδήποτε και διώξεις βάσει θρησκευτικών ή ιδεολογικών πεποιθήσεων...[Τα Κράτη Μέλη] διακηρύσσουν τη σθεναρή πρόθεσή τους να εντείνουν τις προσπάθειές τους να καταπολεμήσουν τα φαινόμενα αυτά σε όλες τους τις μορφές...». Βλ. επίσης την Απόφαση Αρ.10/07 του Υπουργικού Συμβουλίου του ΟΑΣΕ, η οποία καλεί τους «πολιτικούς εκπροσώπους, συμπεριλαμβανομένων των βουλευτών να εντείνουν τις προσπάθειές τους να καταδικάσουν σθεναρά κάθε εκδήλωση ρατσισμού, ξενοφοβίας και αντισημιτισμού, διακρίσεων και μισαλλοδοξίας...».

³³ Οι αποφάσεις ακυρώθηκαν αντιστοίχως από τις Αποκεντρωμένες Περιφέρειες Αττικής και Μακεδονίας-Θράκης.

Οι αρχές θα πρέπει να θεσπίσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς για την αντιμετώπιση των κρουσμάτων μισαλλόδοξης ρητορικής, συμπεριλαμβανομένης της ξενοφοβικής και εμπρηστικής γλώσσας, η οποία αποτελεί υποκίνηση μίσους και βίας.

Η Ελλάδα δεν αναγνωρίζει το καθεστώς μειονότητας σε καμία εθνοτική ή γλωσσική κοινότητα, εκτός από τη μουσουλμανική θρησκευτική μειονότητα στη Θράκη, η οποία προστατεύεται από τους όρους της ειρηνευτικής συνθήκης της Λωζάνης του 1923.³⁴ Η χώρα υπέγραψε αλλά δεν έχει κυρώσει τη Σύμβαση-πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1994 για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων και δεν συλλέγει στατιστικά στοιχεία για τους μειονοτικούς πληθυσμούς³⁵. Οι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR προερχόμενοι από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και ορισμένοι υποψήφιοι μειονοτικών κοινοτήτων, εξέφρασαν σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τις ευρέως διαδεδομένες συμπεριφορές ξενοφοβίας και διακρίσεων, οι οποίες, ενίοτε, υιοθετούνται και από τις αρχές και τους πολιτικούς.

Μολονότι κανένα πολιτικό κόμμα δεν κατεύθυνε την προεκλογική του εκστρατεία προς εκλογικό σώμα μειονότητας, και τα μειονοτικά ζητήματα δεν συμπεριλήφθηκαν στα προγράμματα των πολιτικών κομμάτων, έξι κόμματα στην εκλογική περιφέρεια Ροδόπης και πέντε κόμματα στην εκλογική περιφέρεια της Ξάνθης, που αμφότερες ανήκουν στη Θράκη, προώθησαν υποψηφίους προερχόμενους από τη μουσουλμανική μειονότητα. Οι υποψήφιοι αυτοί πραγματοποίησαν τις προεκλογικές τους εκστρατείες κυρίως στην τουρκική γλώσσα, ακόμα και μέσω των τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών. Τρεις από αυτούς εκλέχθηκαν στη συνέχεια. Στις εκλογές παρουσιάστηκαν ως υποψήφιοι και ορισμένα μέλη της κοινότητας των Ρομά, αλλά κανένα δεν εξελέγη. Οι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR ανέφεραν ότι οι διακρίσεις, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός που υφίστανται οι Ρομά, ιδίως όσον αφορά στη στέγαση, την εκπαίδευση και την απασχόληση, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που εμποδίζουν την αύξηση της συμμετοχής τους στην πολιτική ζωή.

Η ισότητα των φύλων δεν αποτέλεσε εξέχον θέμα της προεκλογικής εκστρατείας και λίγα ήταν τα πολιτικά κόμματα που ανέφεραν στα προγράμματά τους κοινωνικοοικονομικές και εργασιακές πολιτικές που σχετίζονται με το φύλο. Η προσοχή των μέσων ενημέρωσης εστίασε στους αρχηγούς των κυριότερων κομμάτων, όλοι τους άνδρες εκτός από την αρχηγό του ΚΙΝΑΛ. Σε δύο μόνο από τα 20 πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς που συμμετείχαν στις εκλογές επικεφαλής ήταν γυναίκα, και μόνο ένα, το ΚΙΝΑΛ, εισήλθε στο κοινοβούλιο. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που ασχολούνται με ζητήματα ισότητας φύλου ενημέρωσαν την Αποστολή του ODIHR ότι συχνά οι γυναίκες υποψήφιοι έχουν στη διάθεσή τους λιγότερους οικονομικούς πόρους σε σύγκριση με τους άνδρες υποψηφίους, και ότι δεν προωθούνταν ενεργά από τις δομές των κομμάτων.

Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο παροχής κινήτρων για την ενίσχυση της συμπερίληψης και της προβολής των γυναικών στα όργανα των πολιτικών κομμάτων, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης ετήσιων επιχορηγήσεων για τη χρηματοδότηση των γυναικείων οργανώσεων των πολιτικών κομμάτων.

Γενικά, οι υποψήφιοι έλαβαν ελάχιστα μέτρα για την προώθηση της συμμετοχής στις εκλογές των

³⁴ Στις παραγράφους 10 και 11 των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής του ΟΗΕ για την Εξάλειψη κάθε μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) του 2016 σημειώνεται ότι «παρά την εξήγηση που δόθηκε από το κράτος μέλος ότι οι εθνοτικές ομάδες δεν θεωρούνται μειονότητες, η Επιτροπή πιστεύει ότι σε μία πολυεθνική κοινωνία, η αναγνώριση των εθνοτικών ομάδων μικρότερου μεγέθους ενδέχεται να τους βοηθήσει να προστατεύσουν την ύπαρξή τους και την ταυτότητά τους. Η Επιτροπή σημειώνει επίσης ότι η Συνθήκη της Λωζάνης ούτε απαγορεύει τη θεώρηση άλλων ομάδων ως μειονότητες ούτε εμποδίζει τα άτομα που ανήκουν σε διάφορες εθνοτικές ομάδες να ασκούν το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού τους».

³⁵ Η παράγραφος 5.20 του Κειμένου της Κοπεγχάγης του 1990 του ΟΑΣΕ δεσμεύει τα κράτη μέλη «να εξετάσουν το ενδεχόμενο προσχώρησης στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και άλλες σχετικές διεθνείς πράξεις, εάν δεν το έχουν ήδη πράξει».

ατόμων με αναπηρία, και τα ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία βρέθηκαν στο περιθώριο των θεματικών της προεκλογικής εκστρατείας. Οι ιστοσελίδες των περισσότερων πολιτικών κομμάτων δεν ήταν διαθέσιμες σε προσβάσιμες μορφές, όπως σε υψηλή αντίθεση ή με ηχητικό περιεχόμενο. Θετικό είναι ότι συχνά υπήρχε πρόβλεψη για διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα στις μεγάλες συγκεντρώσεις των κυριότερων κομμάτων, μερικές τηλεοπτικές διαφημίσεις μεταδόθηκαν με υπότιτλους, και η Νέα Δημοκρατία κυκλοφόρησε μια συνοπτική έκδοση του προγράμματός της σε μέθοδο Braille. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες που συνάντησε η Αποστολή του ODIHR δήλωσαν ότι δεν διέθεταν επαρκή οικονομικά μέσα για την παραγωγή υλικού προεκλογικής εκστρατείας σε μορφές προσβάσιμες για άτομα με αναπηρία.

IX. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και της προεκλογικής εκστρατείας ρυθμίζεται πρωταρχικά από το Νόμο περί Χρηματοδότησης των Πολιτικών Κομμάτων του 2002. Οι εν λόγω ρυθμίσεις υπέστησαν σημαντικές τροποποιήσεις τα τελευταία χρόνια.³⁶ Οι σημερινές διατάξεις ενσωματώνουν τις περισσότερες συστάσεις της GRECO και του ODIHR, συμπεριλαμβανομένων της δημιουργίας μηχανισμού ελέγχου και του περιορισμού των ανώνυμων δωρεών.³⁷ Ενώ το νομικό πλαίσιο εισάγει αυξημένες απαιτήσεις γνωστοποίησης και υποβολής εκθέσεων, η διαφάνεια της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, όπως και η αποτελεσματικότητα της εποπτείας της παραμένουν καίρια ζητήματα.

Τα πολιτικά κόμματα λαμβάνουν ετήσια κρατική χρηματοδότηση, οι δικαιούχοι της οποίας καθορίζονται από τα αποτελέσματα των προηγούμενων βουλευτικών εκλογών και των Ευρωεκλογών.³⁸ Επιπρόσθετη κρατική χρηματοδότηση παρέχεται για τις προεκλογικές εκστρατείες των δικαιούχων πολιτικών κομμάτων, η οποία κατανέμεται πριν και μετά τις εκλογές.³⁹ Η καταβολή τυχόν κρατικής ενίσχυσης αναστέλλεται σε περίπτωση ποινικής δίωξης κατά του αρχηγού κόμματος ή βουλευτών του.⁴⁰

Οι υποψήφιοι μπορούν να λαμβάνουν δωρεές από πολίτες με οποιονδήποτε τρόπο επιτρέπει την ταυτοποίηση του δωρητή. Μια από τις δυνατότητες δωρεάς είναι η αγορά ειδικών κουπονιών που εκδίδουν τα πολιτικά κόμματα, τα οποία είναι ανώνυμα έως του ποσού των 15 ευρώ, αλλά είναι υποχρεωτική η ταυτοποίηση του δωρητή για υψηλότερα ποσά.⁴¹ Λαμβάνοντας υπόψη προηγούμενη

³⁶ Ο Νόμος περί χρηματοδότησης Πολιτικών Κομμάτων από το Κράτος του 2002 υπέστη σημαντικές τροποποιήσεις το 2014 και το 2017. Συγκεκριμένες αλλαγές εισήχθησαν επίσης το 2018 και το 2019.

³⁷ Βλέπε Δεύτερη Έκθεση Συμμόρφωσης για την Ελλάδα GRECO 2016 και *Επαναξιολόγηση της Συμμόρφωσης της Ελλάδας 2018* με Σύσταση ii(i) «Διαφάνεια στη Χρηματοδότηση των Κομμάτων».

³⁸ Κρατική χρηματοδότηση παρέχεται σε πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούνται στο εθνικό κοινοβούλιο ή στο Ευρωκοινοβούλιο, και σε όσα εξασφάλισαν ποσοστό ψήφων τουλάχιστον 1,5 τοις εκατό σε τουλάχιστον 70 τοις εκατό των εκλογικών περιφερειών στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές ή τουλάχιστον 1,5 τοις εκατό των ψήφων σε εθνικό επίπεδο στις τελευταίες Ευρωεκλογές. Για το 2019, το συνολικό ποσό της ετήσιας κρατικής χρηματοδότησης που κατανεμήθηκε μεταξύ 12 δικαιούχων πολιτικών κομμάτων ανέρχεται σε 22,5 εκατομμύρια ευρώ.

³⁹ Πενήντα τοις εκατό της κρατικής εκλογικής χρηματοδότησης κατανέμεται σε κοινοβουλευτικά κόμματα και 10 τοις εκατό σε πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούνται στο Ευρωκοινοβούλιο πριν τις εκλογές, ενώ 40 τοις εκατό κατανέμεται δύο μήνες μετά τις εκλογές σε πολιτικά κόμματα που εξασφάλισαν τουλάχιστον 1,5 τοις εκατό των ψήφων σε τουλάχιστον 70 τοις εκατό των περιφερειών και σε κόμματα που εξασφάλισαν τουλάχιστον 1,5 τοις εκατό των ψήφων σε όλη την επικράτεια στις τελευταίες Ευρωεκλογές. Ο τύπος κατανομής βασίζεται στο μερίδιο έγκυρων ψήφων στις αντίστοιχες εκλογές. Πριν από αυτές τις εκλογές, περίπου 1,2 εκατομμύρια ευρώ της εκλογικής χρηματοδότησης κατανεμήθηκαν σε οκτώ δικαιούχα πολιτικά κόμματα με τον ΣΥΡΙΖΑ να λαμβάνει περίπου 471.000 ευρώ και η Νέα Δημοκρατία περίπου 412.000 ευρώ.

⁴⁰ Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, όλη η κρατική χρηματοδότηση προς τη Χρυσή Αυγή ανεστάλη από το 2013.

⁴¹ Τα κουπόνια είναι αριθμημένα και θεωρημένα από την Επιτροπή Ελέγχου.

σύσταση του ODIHR, ο Νόμος θέτει ετήσια όρια χρηματοδότησης μέσω ανώνυμων κουπονιών.⁴² Δωρεές άνω των 500 ευρώ πρέπει να πραγματοποιούνται μέσω τραπεζικών λογαριασμών. Ένας ιδιώτης δεν μπορεί να πραγματοποιήσει δωρεά σε πολιτικό κόμμα άνω των 20.000 ευρώ ετησίως και σε μεμονωμένο υποψήφιο άνω των 5.000 ευρώ. Απαγορεύονται δωρεές προερχόμενες από νομικά πρόσωπα, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδιοκτήτες μέσω μαζικής ενημέρωσης και των συγγενικών τους προσώπων και από αλλοδαπούς.

Τρίτα μέρη, συμπεριλαμβανομένων όσων ελέγχονται από πολιτικά κόμματα, δεν έχουν υποχρέωση να καταχωρούν οικονομικές εκθέσεις ή να αποκαλύπτουν τις πηγές χρηματοδότησης και τις δαπάνες, γεγονός που υπονομεύει τη διαφάνεια της χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας και την αποτελεσματικότητα των ανώτατων ορίων.⁴³

Προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια και η λογοδοσία, θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο επέκτασης των διατάξεων περί χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας, συμπεριλαμβανομένης της επέκτασης της υποχρέωσης αναφοράς για τρίτα πρόσωπα.

Επιπλέον της κρατικής χρηματοδότησης και των δωρεών, τα πολιτικά κόμματα μπορούν να χρηματοδοτούν τις δράσεις τους, συμπεριλαμβανομένων των δράσεων στο πλαίσιο της προεκλογικής τους εκστρατείας, με τραπεζικά δάνεια, και ορισμένα πολιτικά κόμματα έχουν στο παρελθόν εξασφαλίσει μεγάλα ποσά δανείων.⁴⁴ Ο νόμος προβλέπει να δημοσιοποιούνται τυχόν νέες ή τροποποιημένες δανειακές συμβάσεις, και από το 2018 απαγορεύει την εξασφάλιση δανείων για ποσά που υπερβαίνουν το 50 τοις εκατό τυχόν τρέχουσας ή μελλοντικής κρατικής χρηματοδότησης. Δεν υφίστανται άλλοι περιορισμοί αναφορικά με τη χρήση κρατικής χρηματοδότησης για εξυπηρέτηση δανείων. Ο νόμος είναι ασαφής αναφορικά με την αναδιάρθρωση δανείων, καθώς προϋποθέτει μόνο σεβασμό του κώδικα τραπεζικής δεοντολογίας. Τέτοιου είδους κανονισμοί δεν διασφαλίζουν ότι τυχόν επιπλέον έσοδα από προνομιούχα ή διεγγραμμένα δάνεια δεν θα αντιμετωπιστούν ως χρηματικές δωρεές.⁴⁵

Η νομοθεσία θα πρέπει να αποσαφηνιστεί αναφορικά με τα επιτρεπτά όρια και τους όρους των δανείων που παρέχονται σε πολιτικά κόμματα. Πιο συγκεκριμένα, τα δάνεια που παρέχονται με προνομιακούς όρους ή τα δάνεια που διαγράφονται θα πρέπει να υπαχθούν στις ρυθμίσεις περί δωρεών.

Το όριο των προεκλογικών δαπανών των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών ανέρχεται σε ποσοστό 20 τοις εκατό της προηγούμενης δόσης κρατικής χρηματοδότησης που παρέχεται στα πολιτικά κόμματα που τη δικαιούνται. Για τους υποψηφίους, τα όρια των δαπανών υπολογίζονται

⁴² Για τα πολιτικά κόμματα που δικαιούνται ετήσιας κρατικής χρηματοδότησης το όριο είναι τέσσερα τοις εκατό του ποσού της κρατικής χρηματοδότησης του προηγούμενου έτους ή ποσό που αντιστοιχεί σε 75,000 ευρώ. Για όλα τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα το όριο είναι 20.000 ευρώ.

⁴³ Το άρθρο 6 της Σύστασης [Rec \(2003\) 4 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης «Περί Κοινών Κανόνων για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς ως προς τη Χρηματοδότηση των Πολιτικών Κομμάτων και των Εκλογικών Εκστρατειών»](#) συστήνει ότι «οι κανόνες που αφορούν δωρεές σε πολιτικά κόμματα πρέπει να εφαρμόζονται, κατά περίπτωση, σε όλα τα πρόσωπα που συνδέονται είτε άμεσα ή έμμεσα με το πολιτικό κόμμα ή άλλως βρίσκονται υπό τον έλεγχο πολιτικού κόμματος». Το άρθρο 7.3 της Σύμβασης κατά της Διαφθοράς του ΟΗΕ του 2003 προβλέπει ότι το κράτος θα πρέπει να εξετάσει επίσης τη δυνατότητα υιοθέτησης κατάλληλων νομοθετικών και διοικητικών μέτρων [...] για την ενίσχυση της διαφάνειας στη χρηματοδότηση των υποψηφιοτήτων για αιρετά δημόσια αξιώματα και όπου αυτό εφαρμόζεται, για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων».

⁴⁴ Το 2017, κοινοβουλευτική επιτροπή ανέφερε ότι τα μεγαλύτερα δανειακά χρέη έφερε η Νέα Δημοκρατία (142,1 εκατομμύρια ευρώ) και το ΠΑΣΟΚ (127,1 εκατομμύρια ευρώ).

⁴⁵ Βλέπε παράγραφο 171 των Κατευθυντήριων Γραμμών για τη Ρύθμιση των Πολιτικών Κομμάτων του ODIHR και της Επιτροπής της Βενετίας του 2010: «[...] αναλόγως της συγκεκριμένης περίπτωσης και υπό την προϋπόθεση ότι επιτρέπονται από το Νόμο οι δωρεές και ενίσχυση από εμπορικές επιχειρήσεις, τα δάνεια που παραχωρούνται με ευνοϊκούς όρους ή ακόμη διαγράφονται από τον πιστωτή πρέπει να αντιμετωπίζονται ως είδος ή οικονομικής εισφοράς σε είδος».

βάσει του αριθμού των εδρών στην εκλογική τους περιφέρεια.⁴⁶ Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί κομμάτων έχουν δικαίωμα να ανοίξουν έως τρεις λογαριασμούς σε εγχώρια τραπεζικά ιδρύματα για την προεκλογική εκστρατεία, μέσω των οποίων πρέπει να διακινούνται όλα τα έσοδα και οι δαπάνες. Πληρωμές σε μετρητά δεν μπορούν να υπερβαίνουν τις 20.000 ευρώ ετησίως και πρέπει να υποστηρίζονται από σχετικά παραστατικά. Οι υποψήφιοι πρέπει ο καθένας τους να ανοίγουν και να ορίζουν έναν τραπεζικό λογαριασμό που θα χρησιμοποιείται για όλες τις δωρεές και τις δαπάνες.

Η Επιτροπή Ελέγχου, διυπηρεσιακός φορέας υπό την αιγίδα του κοινοβουλίου, είναι ο πρωταρχικός εποπτικός φορέας.⁴⁷ Τελικές εκθέσεις επί των εκλογικών εσόδων και δαπανών υποβάλλονται στην Επιτροπή Ελέγχου από όλα τα πολιτικά κόμματα, τους εκλεγμένους υποψηφίους και έναν ορισμένο αριθμό αναπληρωματικών για κάθε συνδυασμό εντός τριών μηνών από τη διενέργεια των εκλογών.⁴⁸ Οι εν λόγω εκθέσεις πρέπει να περιλαμβάνουν αναλυτικές καταστάσεις εσόδων και δαπανών κατά την διάρκεια της περιόδου ελέγχου αυτών και να συνοδεύονται από παραστατικά.⁴⁹ Δεν απαιτείται αναφορά ή δημοσιοποίηση πριν την ημέρα της ψηφοφορίας, γεγονός που περιορίζει τη διαφάνεια της χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας.

Προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια, όλες οι εκθέσεις προεκλογικής χρηματοδότησης πρέπει να δημοσιοποιούνται έγκαιρα. Θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο εισαγωγής προϋπόθεσης (μιας) ενδιάμεσης έκθεσης επί της προεκλογικής χρηματοδότησης πριν την ημερομηνία της ψηφοφορίας. Τα πολιτικά κόμματα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να γνωστοποιούν δωρεές άνω ενός συγκεκριμένου ορίου, νέα δάνεια και προεκλογικές δαπάνες στην ιστοσελίδα τους κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου.

Η Επιτροπή Ελέγχου διορίζει εξωτερικούς ελεγκτές για τις εκθέσεις προεκλογικής χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και αναθεωρεί τα ευρήματά τους. Η Επιτροπή δημοσιεύει τα ποσά των εκλογικών δαπανών και τα αποτελέσματα του ελέγχου σε ιστοσελίδα, χωρίς όμως να προβλέπονται προθεσμίες από τον Νόμο.⁵⁰ Επιπλέον των στοιχείων που παρέχονται από τους συμμετέχοντες, το εύρος των ελέγχων περιλαμβάνει και στοιχεία που υποβάλλονται από διαφημιστικές και εταιρείες δημοσκοπήσεων, όπως και φορείς μέσων μαζικής ενημέρωσης. Αρκετοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR υπέδειξαν ότι η Επιτροπή δεν είναι σε θέση να επαληθεύσει την πληρότητα και την ακρίβεια των εκθέσεων εκλογικών εσόδων και δαπανών. Το προσωπικό της Επιτροπής Ελέγχου ενημέρωσε την Αποστολή του ODIHR ότι δεν διαθέτει τους πόρους για να ελέγξει τη συμμόρφωση με τους κανονισμούς, αλλά λαμβάνει μέτρα σε περιπτώσεις αιτιολογημένων ενστάσεων. Ο νόμος προβλέπει διάφορες ποινές για παραβιάσεις των κανονισμών χρηματοδότησης προεκλογικής εκστρατείας, που περιλαμβάνουν πρόστιμα, στέρηση αιρετού αξιώματος, και

⁴⁶ Τα όρια κυμαίνονταν από 15.000 έως 76.500 ευρώ. Για την περιφέρεια επικρατείας το όριο ήταν 70.500 ευρώ.

⁴⁷ Επικεφαλής της Επιτροπής Ελέγχου είναι ένας βουλευτής του κυβερνώντος κόμματος, ενώ η επιτροπή περιλαμβάνει δύο ακόμη βουλευτές και οκτώ εκπροσώπους άλλων θεσμών, συμπεριλαμβανομένων δικαστών των ανώτατων δικαστηρίων και έναν εισαγγελέα.

⁴⁸ Ο τρόπος σύνταξης και τα ειδικότερα στοιχεία, που περιλαμβάνονται στην ειδική έκθεση εκλογικών εσόδων και δαπανών καθορίζονται από την Επιτροπή Ελέγχου. Στην παράγραφο 200 των Κατευθυντήριων Γραμμών Κανονισμού των πολιτικών Κομμάτων του ODIHR και της Επιτροπής της Βενετίας του 2010 συστήνεται «οι εκθέσεις προεκλογικών εσόδων και δαπανών πρέπει να κατατίθενται στις αρμόδιες αρχές εντός τριάντα (30) ημερών από την ημερομηνία των εκλογών». Βλέπε επίσης παράγραφο 206.

⁴⁹ Σε περίπτωση πρόωρων εκλογών, η περίοδος ελέγχου καθορίζεται από την Επιτροπή Ελέγχου. Το προσωπικό της Επιτροπής Ελέγχου ενημέρωσε την Αποστολή του ODIHR ότι στην πράξη η Επιτροπή Ελέγχου δεν συνεδριάζει μετά την προκήρυξη εκλογών, καθώς η θητεία των βουλευτών τερματίζεται με τη διάλυση της Βουλής. Η επόμενη Επιτροπή πιθανότατα θα ορίσει την περίοδο ελέγχου από την προκήρυξη των εκλογών έως και δύο μήνες μετά την ημερομηνία των εκλογών.

⁵⁰ Στην πράξη, τα στοιχεία αυτά δημοσιοποιούνται με μεγάλη καθυστέρηση. Στοιχεία των εκθέσεων χρηματοδότησης προεκλογικής εκστρατείας των βουλευτικών εκλογών του 2015 δημοσιεύθηκαν τον Ιούλιο του 2017.

φυλάκιση.⁵¹ Παρόλα αυτά, ορισμένοι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR σημείωσαν ότι η Επιτροπή Ελέγχου είναι επιφυλακτική αναφορικά με την επιβολή κυρώσεων. Η διαφάνεια του έργου της Επιτροπής είναι περιορισμένη καθώς δεν δημοσιεύονται πρακτικά των συνεδριάσεων της ή αποφάσεις της.

Η Επιτροπή Ελέγχου θα πρέπει να διαθέτει επαρκείς πόρους προκειμένου να ελέγχει τη συμμόρφωση με τους κανονισμούς χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας. Η Επιτροπή Ελέγχου θα πρέπει να δημοσιεύει πληροφορίες δημοσίου ενδιαφέροντος έγκαιρα, προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια του έργου της.

X. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ (ΜΜΕ)

A. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΩΝ ΜΜΕ

Το Σύνταγμα εγγυάται τις ελευθερίες του τύπου και της έκφρασης και το περιβάλλον εργασίας των δημοσιογράφων είναι γενικά πρόσφορο αναφορικά με αυτές τις ελευθερίες. Ωστόσο, η δυσφήμιση και η συκοφαντική δυσφήμιση εξακολουθούν να αποτελούν ποινικά αδικήματα, σε αντίθεση με τα διεθνή πρότυπα.⁵² Μετά την τροποποίηση του ποινικού κώδικα το 2019, ποινικές κυρώσεις επιβάλλονται και για αδικήματα που διαπράττονται στο διαδίκτυο. Θετική εξέλιξη είναι ότι, από τον Ιούλιο του 2019, οι δημοσιογράφοι που κατηγορούνται για τέτοιου είδους αδικήματα δεν συλλαμβάνονται επ'αυτοφώρω, ενώ με την τροποποίηση του νόμου αποποινικοποιήθηκε η βλασφημία. Παρόλα αυτά, η Αποστολή του ODIHR εντόπισε πρόσφατες περιπτώσεις εχθρικής συμπεριφοράς κατά δημοσιογράφων, μέσω παρενοχλήσεων και εκβιασμών από εξτρεμιστικές ακροδεξιές ομάδες.⁵³ Αρκετοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR εξέφρασαν την άποψη ότι η συρρίκνωση της αγοράς εργασίας λόγω της οικονομικής κρίσης έχει επιφέρει κάποιο βαθμό αυτολογοκρισίας στους δημοσιογράφους.

Προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα, οι ποινικές διατάξεις αναφορικά με τη δυσφήμιση και τη συκοφαντική δυσφήμιση πρέπει να καταργηθούν υπέρ ένδικων μέσων αστικού δικαίου που αποβλέπουν στην αποκατάσταση της υπόληψης που έχει θιγεί.

Το περιβάλλον των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι ποικίλο και πλουραλιστικό με σχεδόν 91 ειδησεογραφικά τηλεοπτικά μέσα, ορισμένους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, περισσότερες από 20 εφημερίδες και πολλούς διαδικτυακούς ειδησεογραφικούς τόπους. Η τηλεόραση και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν τις βασικές πηγές πολιτικής πληροφόρησης, ενώ ο ρόλος των έντυπων μέσων έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Ο δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας,

⁵¹ Προβλέπεται η επιβολή προστίμων και φυλάκισης στους οικονομικούς υπευθύνους των πολιτικών κομμάτων σε περίπτωση ελλিপών ή ψευδών δηλώσεων. Τυχόν παράκαμψη των τραπεζικών λογαριασμών για δωρεές και δαπάνες επίσης επισύρει πρόστιμα και ποινή φυλάκισης για τους υπαίτιους και τους δωρητές. Ο νόμος δεν προνοεί για την πιθανότητα άσκησης έφεσης κατά κυρώσεων επιβληθεισών από την Επιτροπή Ελέγχου.

⁵² Το 2018, ο Εκπρόσωπος του ΟΑΣΕ για την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης (RFoM) κάλεσε για αποποινικοποίηση της δυσφήμισης, μετά τη κράτηση τριών δημοσιογράφων. Οι δημοσιογράφοι συνελήφθησαν για δυσφήμιση τον Σεπτέμβριο του 2018, αφού ισχυρίστηκαν κατάχρηση κονδυλίων που σχετίζονταν με το Υπουργείο Άμυνας, και αφέθηκαν έπειτα ελεύθεροι χωρίς να τους απαγγελθούν κατηγορίες. Σύμφωνα με την παράγραφο 47 του Γενικού Σχολίου αρ. 34 του 2011 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) «Τα συμβαλλόμενα μέλη πρέπει να λάβουν υπόψη τους την αποποινικοποίηση της δυσφήμισης και, σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή του ποινικού δικαίου πρέπει να ενθαρρύνεται μόνο στις πιο σοβαρές υποθέσεις, ενώ η φυλάκιση δεν αποτελεί ποτέ η κατάλληλη ποινή».

⁵³ Βόμβα εξεργάγη στο αυτοκίνητο της δημοσιογράφου Μίνας Καραμήτρου (Μάιος 2019) και στα γραφεία του *Skai TV* (Δεκέμβριος 2018). Τον Ιανουάριο του 2019, ο Εκπρόσωπος του ΟΑΣΕ για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης (RFoM) καταδίκασε περιστατικά βίας κατά δημοσιογράφων κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων από εξτρεμιστικές ομάδες.

η Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (ΕΡΤ) λειτουργεί τρεις τηλεοπτικούς σταθμούς και πέντε ραδιοφωνικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας, όπως και ορισμένους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς περιφερειακής εμβέλειας. Πολλοί συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR ισχυρίστηκαν ότι υπάρχει μεροληψία υπέρ της κυβέρνησης αναφορικά με την πολιτική κάλυψη από τον δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό φορέα. Η σύνθεση του διοικητικού του συμβουλίου, η πλειονότητα των μελών του οποίου διορίζεται από τον εκάστοτε υπουργό, συμβάλλει ενδεχομένως σε αυτή την αντίληψη περί πολιτικοποίησης.

B. ΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΜΕ

Παρόλο που η λειτουργία τόσο δημοσίων όσο και ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών φορέων ρυθμίζονται από ευρύ νομικό πλαίσιο, τα έντυπα μέσα λειτουργούν βάσει λιγότερων περιορισμών, ενώ δεν υπάρχουν συγκεκριμένες οδηγίες για τη ρύθμιση λειτουργίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια των εκλογών. Οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί ραδιοτηλεοπτικοί φορείς έχουν την υποχρέωση να μεταδίδουν δωρεάν περιεχόμενο των συμμετεχόντων σε διάφορες μορφές. Τόσο οι δημόσιοι όσο και οι ιδιωτικοί ραδιοτηλεοπτικοί φορείς εθνικής εμβέλειας είναι υποχρεωμένοι να κατανέμουν ένα τρίτο του ειδησεογραφικού τους δελτίου σε δραστηριότητες των συμμετεχόντων. Ορισμένα μέσα ενημέρωσης ανέφεραν στην Αποστολή του ODIHR ότι ο τρόπος κατανομής του χρόνου είναι υπερβολικά περίπλοκος, λόγω των διαφορετικών προϋποθέσεων ανά τύπο περιεχομένου.

Η διαφήμιση υποψηφίων επί πληρωμή σε ραδιοτηλεοπτικούς φορείς δεν επιτρέπεται. Αντ' αυτού, ευκαιρίες προώθησης ραδιοτηλεοπτικής διαφήμισης προσφέρονται με χρόνο που κατανέμεται αναλογικά μεταξύ των κοινοβουλευτικών κομμάτων με βάση τα αποτελέσματα των προηγούμενων εθνικών εκλογών.⁵⁴ Επιπλέον, όλα τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί που συμμετέχουν στις εκλογές, συμπεριλαμβανομένων των μη κοινοβουλευτικών κομμάτων, έχουν δικαίωμα σε μία δωρεάν κάλυψη συνέντευξης τύπου και ένα δεκάλεπτο την εβδομάδα από όλους τους δημόσιους και ιδιωτικούς ραδιοτηλεοπτικούς φορείς.⁵⁵ Ο δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας αφιερώνει επίσης μια συνέντευξη διάρκειας σαράντα πέντε (45') λεπτών της ώρας του αρχηγού κάθε πολιτικού κόμματος και συνασπισμού και καλύπτει δύο προεκλογικές συγκεντρώσεις καθενός από τα πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς. Σύμφωνα με ορισμένους συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR, η σημερινή πρακτική κατανομής χρήματος για τηλεοπτικό χρόνο προβολής ευνοεί αδικαιολόγητα τους συμμετέχοντες με σημαντική κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, οι οποίοι μπορούν να εξασφαλίσουν περισσότερο χρόνο υψηλής τηλεθέασης.⁵⁶ Τα περισσότερα μικρότερα πολιτικά κόμματα με τα οποία συναντήθηκε η Αποστολή του ODIHR ανέφεραν ότι δεν είναι επαρκής η κάλυψη σε χρόνο υψηλής τηλεθέασης στο σύνολο των τηλεοπτικών σταθμών, γεγονός που περιορίζει την προβολή τους σε πιθανούς εκλογείς.

Το ΕΣΡ ελέγχει τη συμμόρφωση των ραδιοτηλεοπτικών φορέων με τις νομικές τους υποχρεώσεις και επιθεωρεί την κατανομή του ραδιοτηλεοπτικού χρόνου. Παρόλα αυτά, στην πράξη ο φορέας δεν διενεργεί ολοκληρωμένη παρακολούθηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αλλά τυχαίους ελέγχους των στατιστικών δεδομένων που παρέχονται από τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης, γεγονός που δεν επιτρέπει την εποπτεία της κατανομής του ραδιοτηλεοπτικού χρόνου στους συμμετέχοντες. Σύμφωνα με το ΕΣΡ, τα όποια αποτελέσματα του ελέγχου των μέσων μαζικής ενημέρωσης κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας θα δημοσιευθούν μόνο στο πλαίσιο της ετήσιας έκθεσης πολιτικού

⁵⁴ Η Κοινή Υπουργική Απόφαση Αρ.1582/2019 προσδιορίζει την αντίστοιχη οικονομική αξία διαφημιστικού ραδιοτηλεοπτικού χρόνου βάσει των τιμοκαταλόγων των μέσων. Η κατανομή του χρόνου καθορίζεται από την οικονομική αυτή εκτίμηση.

⁵⁵ Οι ανεξάρτητοι υποψήφιοι μπορούν να εμφανίζονται μία φορά σε κάθε εθνικό ραδιοτηλεοπτικό φορέα και δύο φορές σε κάθε αντίστοιχο περιφερειακό ραδιοτηλεοπτικό φορέα.

⁵⁶ Εφόσον οι τιμές διαφήμισης διαφοροποιούνται αναλόγως των χρονοδιαγραμμάτων, τα μεγαλύτερα κόμματα ήταν σε θέση να λαμβάνουν περισσότερο χρόνο σε ώρες υψηλής τηλεθέασης από τα μικρότερα κόμματα.

πλουραλισμού, και δεν θα προσδιορίζονται τα ευρήματα που σχετίζονται με την προεκλογική κάλυψη.⁵⁷

Η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και τα έντυπα μέσα ενημέρωσης κάλυψαν εκτεταμένα την προεκλογική εκστρατεία. Τόσο τα δημόσια όσο και τα ιδιωτικά ΜΜΕ παρείχαν καθημερινά κάλυψη στους υποψηφίους, με διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένων συνεντεύξεων, πάνελ και προωθητικών μηνυμάτων. Παρά τη σύντομη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, τα μέσα παρείχαν στους πολίτες πρόσβαση σε ποικιλία πολιτικών απόψεων και προγραμμάτων.

Το ΕΣΡ ενημέρωσε την Αποστολή του ODIHR ότι έλαβε καταγγελίες σχετικά με λόγο που συνιστά πιθανόν διακρίσεις στη διάρκεια προεκλογικών μηνυμάτων της Ελληνικής Λύσης και της Χρυσής Αυγής, που μεταδόθηκαν αντίστοιχα από τον *Antenna TV* και τον *Alpha TV*.⁵⁸ Η Χρυσή Αυγή επίσης υπέβαλε καταγγελία στο ΕΣΡ αναφορικά με τηλεοπτικά κανάλια που δεν μετέδιδαν το πρόγραμμά της. Έως την αναχώρηση της Αποστολής του ODIHR, το ΕΣΡ δεν είχε ακόμη λάβει απόφαση αναφορικά με την εν λόγω καταγγελία. Το 2016, η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) παρότρυνε την κυβέρνηση να διασφαλίσει την εφαρμογή και την ενίσχυση της εντολής του ΕΣΡ, αποσκοπώντας στην απαγόρευση της μετάδοσης ρατσιστικών, ξενοφοβικών ή μισαλλόδοξων δηλώσεων, όπως και να επιβάλλει κατάλληλες κυρώσεις.⁵⁹

Ορισμένα διαδικτυακά ειδησεογραφικά μέσα⁶⁰ παραβίασαν την περίοδο σιωπής την ημέρα της ψηφοφορίας δημοσιεύοντας αποτελέσματα exit poll και σχόλια σχετικά με τις πολιτικές τάσεις.⁶¹ Ο εκπρόσωπος του ΟΑΣΕ για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης έχει στο παρελθόν προβεί σε σύσταση προτείνοντας την αυτορρύθμιση ως ενδεχόμενη λύση για την ενίσχυση της ευθύνης των διαδικτυακών μέσων.⁶²

XI. ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Ο Εκλογικός Νόμος και άλλοι νόμοι παρέχουν ένδικα μέσα για παραβιάσεις εκλογικών δικαιωμάτων. Οι εκλογείς και εκπρόσωποι πολιτικών κομμάτων έχουν δικαίωμα ένστασης σχετικά με καταχώρηση ή μη καταχώρηση απόμων στους εκλογικούς καταλόγους. Οι εν λόγω ενστάσεις κατατίθενται στον δήμαρχο του αντίστοιχου δήμου, ο οποίος πραγματοποιεί σχόλια και αποστέλλει την υπόθεση στο αρμόδιο πρωτοδικείο για την έκδοση της τελικής απόφασης. Οι υποψήφιοι μπορούν να αιτηθούν στο αρμόδιο πρωτοδικείο διόρθωση της ανακήρυξης των υποψηφίων στην εκλογική τους περιφέρεια. Η εκλογιμότητα υποψηφίου μπορεί να προσβληθεί από μη εκλεγμένο υποψήφιο ή από εκλογέα της ίδιας εκλογικής περιφέρειας εντός 15 ημερών μετά τις εκλογές.

⁵⁷ Σύμφωνα με το ΕΣΡ, η έκθεση δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένα ευρήματα αναφορικά με την εκλογική κάλυψη.

⁵⁸ Το περιεχόμενο της διατύπωσης «παράνομοι εισβολείς» που αναφέρεται σε πρόσφυγες και μετανάστες. Σύμφωνα με το ΕΣΡ, ο *Antenna TV* θα προσκαλείτο σε ακρόαση από τη ρυθμιστική αρχή των ΜΜΕ αναφορικά με αυτή τη μετάδοση. Το ΕΣΡ δεν θεώρησε ότι το μήνυμα της Χρυσής Αυγής στον *Alpha TV* εισαγάγει διακρίσεις.

⁵⁹ Η δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους βάσει διακρίσεων που διαδίδεται προφορικά, μέσω του τύπου ή του Διαδικτύου συνιστά ποινικό αδίκημα στην Ελλάδα. Βλέπε παράγραφο 17 των Συμπερασματικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων (CERD) του 2016. Βλέπε επίσης Άρθρα 1 και 3 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο του Συμβουλίου της Ευρώπης.

⁶⁰ *Newsbomb*, *Newsit*, *Iefimerida* και *Aftodioikisi*.

⁶¹ Σφυγμομετρήσεις και απόψεις αναφορικά με πολιτικές τάσεις και σχετικά σχόλια δεν πρέπει να μεταδίδονται την προηγούμενη ημέρα της ψηφοφορίας έως και το κλείσιμο των καλών. Οι παραβάτες υπόκεινται σε ποινή φυλάκισης και προστίμου.

⁶² Βλ. σελίδα 75 του Οδηγού Αυτορρύθμισης των Διαδικτυακών Μέσων ([Online Media Self-Regulation Guidebook](#)) του εκπροσώπου του ΟΑΣΕ για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης (RFoM) του 2013: «η διαδικασία ψηφιοποίησης έχει αυξήσει σημαντικά το διαθέσιμο περιεχόμενο στα ΜΜΕ και καθιστά τη νομική εποπτεία των ΜΜΕ όλο και πιο περίπλοκη. Σε αυτό το πλαίσιο, η αυτορρύθμιση των ΜΜΕ φαίνεται ότι αποτελεί μία λύση προκειμένου να αυξηθεί η λογοδοσία των διαδικτυακών μέσων, ενώ προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία από μία ρύθμιση των μέσων από το κράτος».

Την ημέρα της ψηφοφορίας, ενστάσεις αναφορικά με τυχόν παρατυπίες στη διαδικασία ψηφοφορίας ή καταμέτρησης γίνονται στον προεδρεύοντα του εκλογικού τμήματος, ο οποίος τις επιλύει με έγγραφη απόφαση. Αποτυχόντες υποψήφιοι μπορούν να αιτηθούν ανακαταμέτρησης ψήφων από τα αρμόδια πρωτοδικεία εντός πέντε ημερών από τη δημοσίευση των επίσημων αποτελεσμάτων της περιφέρειας. Η εγκυρότητα των εκλογικών αποτελεσμάτων μπορεί να προσβληθεί από μη εκλεγμένους υποψηφίους στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο.⁶³

Ο Εκλογικός Νόμος προβλέπει κυρώσεις για εκλογικά αδικήματα, συμπεριλαμβανομένων βίας κατά εκλογών, εξαγοράς ψήφων, πλαστοπροσωπίας εκλογών, καταστροφής καλπών και διατάραξη των εκλογών. Οι κυρώσεις ποικίλουν από πρόστιμα και στέρηση αξιωματών έως φυλάκιση και δύνανται να επιβληθούν ανεξαρτήτως επικύρωσης ή ακύρωσης του εκλογικού αποτελέσματος.

Εξαιρουμένων των ενστάσεων αναφορικά με τους εκλογικούς καταλόγους, οι οποίες πρέπει να εκδικάζονται από τα πρωτοδικεία εντός μηνός, δεν υφίστανται ειδικές προθεσμίες για την επίλυση από τα δικαστήρια προσφυγών που αναφέρονται σε εκλογικά ζητήματα. Ορισμένοι συνομιλητές ενημέρωσαν την Αποστολή του ODIHR ότι είναι γνωστό ότι οι δικαστικές διαδικασίες είναι χρονοβόρες.⁶⁴ Οι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR γενικά εξέφρασαν εμπιστοσύνη στην ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος και την επίλυση διαφορών επί εκλογικών θεμάτων. Παρόλα αυτά, η απουσία διατάξεων περί έγκαιρης επίλυσης διαφορών υπονομεύει την αποτελεσματικότητα των διαθέσιμων ένδικων μέσων στο πλαίσιο των εκλογών, αντίθετα με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ.⁶⁵

Προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα, θα πρέπει να θεσπιστούν σύντομες προθεσμίες για έγκαιρες ενστάσεις επί εκλογικών θεμάτων.

Την ημέρα της ψηφοφορίας, εκφράστηκαν παράπονα στα ΜΜΕ από την Ελληνική Λύση ότι τα ψηφοδέλτιά τους δεν παρασχέθηκαν σε εκλογείς σε πολλά εκλογικά τμήματα, αλλά δεν καταχωρήθηκαν επίσημες καταγγελίες. Η αστυνομία κίνησε διαδικασία έρευνας αναφορικά με επίθεση σε εκλογικό τμήμα στην Αθήνα από διαδηλωτές, οι οποίοι απομάκρυναν μία κάλπη.⁶⁶ Μετά τις εκλογές, πολλές προσφυγές υποβλήθηκαν από τη Νέα Δημοκρατία κατά εκλεγμένων υποψηφίων του ΚΚΕ και της Ελληνικής Λύσης. Η Χρυσή Αυγή αν και είχε προαναγγείλει δημόσια ότι σκόπευε να προσβάλει τα αποτελέσματα των εκλογών και ότι θα αιτούνταν ανακαταμέτρησης των ψηφοδελτίων από τα πρωτοδικεία σε όλες τις περιφέρειες, δεν καταχώρησε σχετικό αίτημα. Ενστάσεις κατά των αποτελεσμάτων των εκλογών σε επτά περιφέρειες υποβλήθηκαν στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο από υποψηφίους που δεν εξασφάλισαν έδρα στις εν λόγω περιφέρειες. Η έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας των εν λόγω ενστάσεων αναμένεται στις αρχές του 2020.

⁶³ Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο περιλαμβάνει 11 μέλη, που είναι πρόεδροι και δικαστές των ανώτατων γενικών και διοικητικών δικαστηρίων.

⁶⁴ Η ένσταση του δημοτικού συμβουλίου Αθηνών κατά της απόφασης της περιφερειακής διοίκησης αναφορικά με τη μη παροχή χώρου προεκλογικής εκστρατείας σε πολιτικό κόμμα πριν τις Ευρωεκλογές και τις δημοτικές και περιφερειακές εκλογές του Απριλίου 2019 παρέμεινε εκκρεμής στο διοικητικό δικαστήριο την περίοδο της Αποστολής του ODIHR. Σύμφωνα με την έκθεση του 2018 της Επιτροπής αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης (CEPEJ) του Συμβουλίου της Ευρώπης, η διάρκεια των διαδικασιών σε υποθέσεις διοικητικού δικαίου στην Ελλάδα είναι από τις μεγαλύτερες μεταξύ των 45 κρατών μελών που συμμετείχαν στη μελέτη.

⁶⁵ Η παράγραφος 5.10 του Εγγράφου της Κοπεγχάγης του 1990 του ΟΑΣΕ αναφέρει «το δικαίωμα αποτελεσματικής έννομης προστασίας κατά διοικητικών αποφάσεων πρέπει να υφίσταται για όλους, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η νομική ακεραιότητα». Παράγραφος II.3.3.ζ. του Κώδικα Ορθών Πρακτικών επί Εκλογικών Ζητημάτων του 2002 της Επιτροπής της Βενετίας συστήνει ότι «οι προθεσμίες για την υποβολή και τη λήψη αποφάσεων επί προσφυγών θα πρέπει να είναι σύντομες (τρεις έως πέντε ημέρες για την κάθε μία σε πρώτη φάση)».

⁶⁶ Σε ένα εκλογικό τμήμα στην περιοχή των Εξαρχείων στην Αθήνα, η καταμέτρηση ψήφων διεκόπη αφού έγινε επίθεση στο εκλογικό τμήμα και καταστράφηκαν τα ψηφοδέλτια. Οι επαναληπτικές εκλογές έλαβαν χώρα στις 14 Ιουλίου, όπως προβλέπεται στον Εκλογικό Νόμο.

ΧΙΙ. ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Ο εκλογικός νόμος δεν περιλαμβάνει προβλέψεις για παρατηρητές, εγχώριους ή διεθνείς. Εντούτοις, η Αποστολή του ODIHR διαπιστεύτηκε και το ΥΠΕΣ εξέδωσε εγκύκλιο με εντολή προς τους προεδρεύοντες των εκλογικών τμημάτων να επιτρέπουν στους παρατηρητές του ODIHR την πρόσβαση στα εκλογικά κέντρα. Στην Αποστολή του ODIHR δεν επιτράπη να παρακολουθήσει τις συνεδριάσεις της διακομματικής επιτροπής, και σε μία περίπτωση δεν επιτράπη η παρατήρηση της διαδικασίας της καταμέτρησης ψήφων σε ένα εκλογικό τμήμα, καθώς η εγκύκλιος του ΥΠΕΣ αναφερόταν μόνο στη διαδικασία της ψηφοφορίας. Η έλλειψη εγγυήσεων για την παρατήρηση από εγχώριους και διεθνείς οργανισμούς όλων των σταδίων της εκλογικής διαδικασίας αντιβαίνει στην παράγραφο 8 του Εγγράφου της Κοπεγχάγης του ΟΑΣΕ του 1990.⁶⁷

Ο νόμος θα πρέπει να τροποποιηθεί ώστε να επιτρέπει την παρατήρηση από εγχώριους και διεθνείς οργανισμούς, σύμφωνα με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ

ΧΙΙΙ. Η ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του ODIHR για τις Αποστολές Αξιολόγησης Εκλογών, η Αποστολή δεν παρατήρησε τις διαδικασίες της ημέρας της ψηφοφορίας κατά συστηματικό ή συνολικό τρόπο. Τα μέλη της αποστολής επισκέφθηκαν περιορισμένο αριθμό εκλογικών τμημάτων την ημέρα της ψηφοφορίας στην περιφέρεια της Αττικής, συγκεκριμένα στους δήμους Αχαρνών, Αθήνας, Χαϊδαρίου, Κηφισιάς, Μάνδρας και Θήβας.

Η διαδικασία της ψηφοφορίας στα εκλογικά τμήματα όπου έλαβε χώρα η παρατήρηση ήταν ομαλή και οι διαδικασίες τηρήθηκαν ως επί το πλείστον. Οι γυναίκες είχαν επαρκή εκπροσώπηση στις επιτροπές που παρατήρησε η Αποστολή του ODIHR, τόσο ως προεδρεύοντες όσο και ως γραμματείς. Ωστόσο, σε όλες τις περιπτώσεις, οι επιτροπές ήταν ελλιπείς και τα καθήκοντα εκτελούνταν κυρίως από τον προεδρεύοντα και τον γραμματέα. Η απουσία των άλλων μελών των εκλογικών τμημάτων δε φάνηκε να επηρεάζει τη συνολική διεξαγωγή της διαδικασίας, αν και ορισμένοι συνομιλητές της Αποστολής του ODIHR υποστήριζαν ότι η απουσία του προσωπικού ενδέχεται να δημιουργεί προβλήματα στα εκλογικά τμήματα με αυξημένη προσέλευση. Η πλειονότητα των εκλογικών τμημάτων που επισκέφθηκε η Αποστολή βρισκόταν σε ορόφους κτιρίων, δυσχεραίνοντας ενδεχομένως την πρόσβαση σε άτομα με περιορισμένη κινητικότητα.

Ο νόμος ορίζει ότι σε κάθε εκλογικό τμήμα μπορούν να είναι παρόντες κατ' ανώτατο όριο αντιπρόσωποι τριών πολιτικών κομμάτων, για να παρακολουθήσουν τις διαδικασίες της ψηφοφορίας και της καταμέτρησης. Στις περιπτώσεις που ορίστηκαν περισσότερα από τρία πολιτικά κόμματα στο ίδιο εκλογικό τμήμα, η εφορευτική επιτροπή του τμήματος διενήργησε κλήρωση, σε αντίθεση με τις διεθνείς δεσμεύσεις.⁶⁸ Σε όλα τα εκλογικά τμήματα που επισκέφθηκε η Αποστολή ήταν παρόντες εκλογικοί αντιπρόσωποι, κυρίως από τη Νέα Δημοκρατία και τον ΣΥΡΙΖΑ. Η ύπαρξη υλικού προεκλογικής εκστρατείας τόσο εντός όσο και εκτός των εκλογικών κέντρων αποτέλεσε παραβίαση των κανονισμών περί «εκλογικής σιωπής».

⁶⁷ Η παράγραφος 8 του Κειμένου της Κοπεγχάγης του ΟΑΣΕ (1990) ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα Κράτη «θεωρούν ότι η παρουσία παρατηρητών, όχι μόνο ξένων αλλά και εγχώριων, μπορεί να ενισχύσει την εκλογική διαδικασία για τα Κράτη στα οποία διενεργούνται εκλογές».

⁶⁸ Βλ. παράγραφο 20 του Γενικού Σχολίου Αρ.25 του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1996 του ΟΗΕ: «Πρέπει να διασφαλίζεται η ασφάλεια των καλπών και η διαλογή των ψήφων πρέπει να γίνεται παρουσία υποψηφίων και των εκπροσώπων τους».

Η καταμέτρηση και διαλογή των ψήφων, στις περιπτώσεις που παρατήρησε η Αποστολή του ODIHR, διεξήχθη με διαφάνεια και τηρήθηκαν οι προβλεπόμενες διαδικασίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ψήφοι θεωρήθηκαν άκυρες παρά τη σαφή πρόθεση του εκλογέα, αφού οι προεδρεύοντες τηρούσαν τις διατάξεις που εκλογικού νόμου και ακύρωναν όσα ψηφοδέλτια έφεραν σημάδι άλλο από αυτό του σταυρού.⁶⁹

Θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο τροποποίησης του νόμου, προκειμένου να προβλέπει την εγκυρότητα της ψήφου σε όλες τις περιπτώσεις όπου η πρόθεση του εκλογέα είναι σαφής και μη διφορούμενη.

Η διαβίβαση των αποτελεσμάτων έγινε τόσο ηλεκτρονικά, όσο και από δημοτικούς υπαλλήλους, οι οποίοι ανέλαβαν να παραλάβουν ιδιοχείρως τα πρωτόκολλα των αποτελεσμάτων από τα εκλογικά τμήματα, για να τα διαβιβάσουν στη συνέχεια στις περιφέρειες και στο ΥΠΕΣ, όπου έγινε η συγκέντρωση και η δημοσιοποίηση. Λίγο μετά το πέρας της ψηφοφορίας, ήταν διαθέσιμα τα αποτελέσματα του 85 τοις εκατό περίπου του συνόλου των εκλογικών τμημάτων. Τα προσωρινά αποτελέσματα ήταν διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΣ, αναλυμένα σε επίπεδο δήμου. Ο εκλογικός νόμος δεν προβλέπει τη δημοσίευση αποτελεσμάτων σε επίπεδο εκλογικού τμήματος, ούτε τη διανομή των σχετικών πρωτοκόλλων στους αντιπροσώπους των πολιτικών κομμάτων ή την ανάρτησή τους στα εκλογικά τμήματα, και δεν δημοσιοποιήθηκαν αποτελέσματα αναλυμένα σε αυτό το επίπεδο, γεγονός που πλήττει τη διαφάνεια.⁷⁰

Προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια, τα εκλογικά αποτελέσματα θα πρέπει να αναρτώνται στα εκλογικά τμήματα.

Η συγκέντρωση των αποτελεσμάτων σε επίπεδο εκλογικής περιφέρειας ξεκίνησε την ημέρα μετά τις εκλογές και διεξήχθη από δικαστές των αρμόδιων πρωτοδικείων, μετά την παραλαβή των επίσημων πρωτοκόλλων αποτελεσμάτων. Οι συνεδριάσεις για τη συγκέντρωση των αποτελεσμάτων ήταν κλειστές στους εκπροσώπους των κομμάτων και τους παρατηρητές. Μετά το πέρας της συγκέντρωσης των αποτελεσμάτων, τα αποτελέσματα σε επίπεδο εκλογικής περιφέρειας, συμπεριλαμβανομένων των σταυρών προτίμησης για κάθε υποψήφιο, αναρτήθηκαν στα πρωτοδικεία. Στις 8 Ιουλίου, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας όρισε τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας, Κυριάκο Μητσοτάκη, πρωθυπουργό, ενώσω η επίσημη διαδικασία συγκέντρωσης των αποτελεσμάτων ήταν ακόμα σε εξέλιξη. Τα τελικά αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν στις 15 Ιουλίου.

XIV. ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Οι ακόλουθες συστάσεις, όπως εμπεριέχονται στο κείμενο, προτείνονται με στόχο να βελτιώσουν περαιτέρω τη διενέργεια των εκλογών στην Ελλάδα και να ενισχύσουν τις προσπάθειες να εναρμονιστούν πλήρως με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ και άλλες διεθνείς υποχρεώσεις και πρότυπα για τις δημοκρατικές εκλογές. Οι συστάσεις αυτές θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε συνδυασμό με προηγούμενες συστάσεις του ODIHR που δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί. Το γραφείο του ODIHR είναι πρόθυμο να συνδράμει τις αρχές της Ελλάδος, για να βελτιώσουν περαιτέρω την εκλογική διαδικασία

⁶⁹ Η παράγραφος 1.3.2.2.4 του Κώδικα Ορθών Πρακτικών επί Εκλογικών Ζητημάτων της Επιτροπής της Βενετίας του 2002 αναφέρει ότι «σε περίπτωση αμφιβολίας, θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια εξακρίβωσης της πρόθεσης του εκλογέα».

⁷⁰ Η παράγραφος 7.4 του Εγγράφου της Κοπεγχάγης του 1990 του ΟΑΣΕ υποχρεώνει τα κράτη Μέλη να διασφαλίζουν ότι οι ψήφοι «καταμετρώνται και δηλώνονται με ειλικρίνεια με τη δημοσίευση των επίσημων αποτελεσμάτων».

και να υλοποιήσουν τις συστάσεις που εμπεριέχονται στην παρούσα και σε προηγούμενες εκθέσεις.⁷¹

A. ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ

1. Θα πρέπει να εξεταστεί η αναθεώρηση των προθεσμιών που προβλέπει ο νόμος αναφορικά με τις πρώρες εκλογές, ειδικότερα να προβλεφθεί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για την εκτύπωση και την διανομή των ψηφοδελτίων.
2. Οι αρχές θα πρέπει να καταβάλουν προσπάθειες, σε διαβούλευση με τις οργανώσεις ατόμων με αναπηρία, προκειμένου να διευκολυνθεί η αυτόνομη συμμετοχή όλων των εκλογέων. Θα πρέπει να καταβληθούν επιπρόσθετες προσπάθειες και να τροποποιηθούν οι σχετικές διατάξεις του νόμου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εγκαταστάσεις και η διάταξη των εκλογικών τμημάτων επιτρέπουν την αυτόνομη πρόσβαση των εκλογέων με αναπηρία, και ότι οι εκλογείς έχουν τη δυνατότητα να υποβοηθούνται από άτομο της επιλογής τους.
3. Οι αρχές θα πρέπει να θεσπίσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς για την αντιμετώπιση των κρουσμάτων μισαλλόδοξης ρητορικής, συμπεριλαμβανομένης της ξενοφοβικής και εμπρηστικής γλώσσας, η οποία αποτελεί υποκίνηση μίσους και βίας.
4. Η Επιτροπή Ελέγχου θα πρέπει να διαθέτει επαρκείς πόρους, προκειμένου να ελέγχει τη συμμόρφωση με τους κανονισμούς χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας. Η Επιτροπή Ελέγχου θα πρέπει να δημοσιεύει πληροφορίες δημοσίου ενδιαφέροντος έγκαιρα, προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια του έργου της.

B. ΑΛΛΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Νομικό πλαίσιο

5. Ο νόμος θα πρέπει να τροποποιηθεί και να καταργηθούν οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του εκλέγειν και εκλέγεσθαι λόγω νοητικής ή ψυχοκοινωνικής αναπηρίας.

Εκλογική Διοίκηση

6. Αναλυτικά στοιχεία εκπροσώπησης φύλου στην εκλογική διοίκηση θα πρέπει να δημοσιεύονται με ολοκληρωμένο τρόπο.
7. Θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο συμμετοχής όλων των υποψηφίων στις εκλογές στη διακομματική επιτροπή, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ισότητα ευκαιριών.
8. Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο λήψης επιπρόσθετων μέτρων, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα ψηφοδέλτια είναι διαθέσιμα στους εκλογείς υπό ίσους όρους για όλους τους υποψήφιους.

Ανακήρυξη Υποψηφίων

⁷¹ Με την παράγραφο 25 του Εγγράφου της Κωνσταντινούπολης του ΟΑΣΕ του 1999, τα κράτη μέλη του ΟΑΣΕ δεσμεύτηκαν «να ενεργούν άμεσα βάσει της αξιολόγησης και των συστάσεων του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων». Η Αποστολή του ODIHR αξιολόγησε την υλοποίηση των προηγούμενων συστάσεων ως εξής: οι συστάσεις 9, 15 και 18 της τελικής έκθεσης του ODIHR για τις βουλευτικές εκλογές του 2012 έχουν υλοποιηθεί πλήρως, οι συστάσεις 13, 16 και 20 έχουν υλοποιηθεί ως επί το πλείστον, και οι συστάσεις 1, 3, 8, 10 και 17 έχουν υλοποιηθεί μερικώς.

9. Οι διατάξεις σχετικά με την εγγραφή υποψηφίων θα πρέπει να προβλέπουν επαρκή χρόνο για την προετοιμασία και την αναθεώρηση των υποψηφιοτήτων, όπως και για την υποβολή και την επίλυση σχετικών ενστάσεων πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας.
10. Θα πρέπει να αναθεωρηθεί η αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων μέτρων για την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών ως υποψήφιας, και να μελετηθούν επιπρόσθετα μέτρα. Οι σχετικές ρυθμίσεις θα πρέπει να εφαρμόζονται με συνέπεια, και θα πρέπει να προβλέπονται στον νόμο αποτελεσματικές κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση.

Προεκλογική εκστρατεία

11. Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο παροχής κινήτρων για την ενίσχυση της συμπερίληψης και της προβολής των γυναικών στα όργανα των πολιτικών κομμάτων, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης ετήσιων επιχορηγήσεων για τη χρηματοδότηση των γυναικείων οργανώσεων των πολιτικών κομμάτων.

Χρηματοδότηση της προεκλογικής εκστρατείας

12. Προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια και η λογοδοσία, θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο επέκτασης των διατάξεων περί χρηματοδότησης της προεκλογικής εκστρατείας, συμπεριλαμβανομένης της επέκτασης της υποχρέωσης αναφοράς οικονομικού απολογισμού για τρίτα πρόσωπα.
13. Η νομοθεσία θα πρέπει να αποσαφηνιστεί αναφορικά με τα επιτρεπτά όρια και τους όρους των δανείων που παρέχονται σε πολιτικά κόμματα. Πιο συγκεκριμένα, τα δάνεια που παρέχονται με προνομιακούς όρους ή τα δάνεια που διαγράφονται θα πρέπει να υπαχθούν στις ρυθμίσεις περί δωρεών.
14. Προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια, όλες οι εκθέσεις προεκλογικής χρηματοδότησης πρέπει να δημοσιοποιούνται έγκαιρα. Θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο εισαγωγής ως προϋπόθεσης (μιας) ενδιάμεσης έκθεσης επί της προεκλογικής χρηματοδότησης πριν την ημέρα της ψηφοφορίας. Τα πολιτικά κόμματα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να γνωστοποιούν δωρεές άνω ενός συγκεκριμένου ορίου, νέα δάνεια και προεκλογικές δαπάνες στην ιστοσελίδα τους κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου.

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

15. Προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα, οι ποινικές διατάξεις αναφορικά με τη δυσφήμιση και τη συκοφαντική δυσφήμιση πρέπει να καταργηθούν υπέρ ένδικων μέσων αστικού δικαίου με σκοπό την αποκατάσταση της υπόληψης που έχει θιγεί.

Ενστάσεις και Προσφυγές

16. Προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα, θα πρέπει να θεσπιστούν σύντομες προθεσμίες για έγκαιρες ενστάσεις επί εκλογικών θεμάτων.

Εκλογική παρατήρηση πολιτών και διεθνών οργανισμών

17. Θα πρέπει να τροποποιηθεί ο νόμος ώστε να επιτρέπει την εκλογική παρατήρηση από εγχώριους και διεθνείς οργανισμούς, σύμφωνα με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ.

Η ημέρα των εκλογών

18. Θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο τροποποίησης του νόμου, προκειμένου να προβλέπει την εγκυρότητα της ψήφου σε όλες τις περιπτώσεις όπου η πρόθεση του εκλογέα είναι σαφής και μη διφορούμενη.
19. Προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια, τα εκλογικά αποτελέσματα θα πρέπει να αναρτώνται στα εκλογικά τμήματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – ΤΕΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στοιχεία ⁷²	Σύνολο	Ποσοστό
Συνολικός αριθμός εγγεγραμμένων εκλογέων	9.962.261	
Συνολικός αριθμός ψηφισάντων	5.769.542	57,91
Συνολικός αριθμός έγκυρων ψήφων	5.649.370	97,92
Συνολικός αριθμός άκυρων ψήφων	120.172	2,08

Κατανομή έγκυρων ψήφων μεταξύ πολιτικών κομμάτων και ανεξάρτητων υποψηφίων και κατανομή εδρών:

Πολιτικό Κόμμα/Υποψήφιος	Έλαβαν ψήφους	Ποσοστό	Αριθμός εδρών
Νέα Δημοκρατία	2.251.426	39,85	158
Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥ.ΡΙΖ.Α)	1.781.180	31,53	86
Κίνημα Αλλαγής (ΚΙΝΑΛ)	457.527	8,10	22
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος	299.595	5,30	15
Ελληνική Λύση	208.806	3,70	10
ΜΕΡΑ 25	194.233	3,44	9
Λαϊκός Σύνδεσμος – Χρυσή Αυγή	165.711	2,93	-
Πλεύση Ελευθερίας	82.673	1,46	-
Ένωση Κεντρώων	70.161	1,24	-
Δημιουργία Ξανά	41.647	0,74	-
Ενιαίο Παλλαϊκό Μέτωπο – Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος	28.269	0,50	-
ΑΝΤ.ΑΡ.ΣΥΑ – Αντικαπιταλιστική Αριστερή Συνεργασία για την Ανατροπή	23.191	0,41	-
Λαϊκή Ενότητα	15.930	0,28	-
Ελλήνων Συνέλευσις	14.173	0,25	-
Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (μαρξιστικό-λενινιστικό), ΚΚΕ (μ-λ)	7.778	0,14	-
Μαρξιστικό - Λενινιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Μ-Λ ΚΚΕ)	2.791	0,05	-
Εργατικό Επαναστατικό Κόμμα (ΕΕΚ)	1.993	0,04	-
Οργάνωση Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας	1.675	0,03	-
Ανεξάρτητοι Υποψήφιοι (έξι)	472	-	-
ΣΥΜ...ΦΩΝΙΑ	96	-	-
Οικολόγοι Ελλάδας	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	5.769.542	100	300

⁷² Σύμφωνα με το Υπουργείο Εσωτερικών.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ODIHR)

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) είναι το κύριο όργανο του ΟΑΣΕ που βοηθάει τα κράτη μέλη «να διασφαλίζουν τον πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, την τήρηση του κράτους δικαίου, την προώθηση των αρχών της δημοκρατίας και (...) να οικοδομούν, ενδυναμώνουν και προστατεύουν τους δημοκρατικούς θεσμούς, όπως επίσης να προωθούν την ανεκτικότητα σε όλη την κοινωνία» (Εγγραφο της Διάσκεψης κορυφής του Ελσίνκι του 1992). Αυτό αναφέρεται ως η ανθρώπινη διάσταση του ΟΑΣΕ.

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που έχει την έδρα του στη Βαρσοβία (Πολωνία) δημιουργήθηκε αρχικά ως Γραφείο για τις Ελεύθερες Εκλογές στη Διάσκεψη Κορυφής του Παρισιού το 1990 και άρχισε τη λειτουργία του τον Μάιο του 1991. Ένα χρόνο αργότερα, άλλαξε η επωνυμία του, ώστε να αντικατοπτρίζει τη διευρυμένη εντολή του που περιλαμβάνει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό. Σήμερα απασχολεί πάνω από 150 άτομα.

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι ο κύριος φορέας στον τομέα της **εκλογικής παρατήρησης** στην Ευρώπη. Κάθε χρόνο συντονίζει και οργανώνει την αποστολή χιλιάδων παρατηρητών προκειμένου να αξιολογήσουν κατά πόσο οι εκλογές στην περιοχή του ΟΑΣΕ διεξάγονται σύμφωνα με τις δεσμεύσεις του, άλλες διεθνείς υποχρεώσεις και πρότυπα για τις δημοκρατικές εκλογές και σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία. Η πρωτότυπη μεθοδολογία του προσφέρει ενδελεχή εικόνα της εκλογικής διαδικασίας στο σύνολό της. Μέσω προγραμμάτων παροχής τεχνικής βοήθειας, το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων βοηθάει τα κράτη μέλη να βελτιώσουν το εκλογικό πλαίσιο τους.

Οι δραστηριότητες **εκδημοκρατισμού** του Γραφείου περιλαμβάνουν: το κράτος δικαίου, τη νομοθετική στήριξη, τη δημοκρατική διακυβέρνηση, τη μετανάστευση και την ελευθερία κυκλοφορίας και την ισότητα φύλων. Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υλοποιεί ετησίως στοχευμένα προγράμματα παροχής τεχνικής βοήθειας, επιδιώκοντας την ανάπτυξη δημοκρατικών δομών.

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επίσης συνδράμει ώστε τα κράτη μέλη να πληρούν τις υποχρεώσεις τους ώστε να προωθούν και να προστατεύουν τα **ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες**, σύμφωνα με τις δεσμεύσεις του ΟΑΣΕ που αφορούν στην ανθρώπινη διάστασή του. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω συνεργιών με διάφορους εταίρους, ώστε να προωθηθεί η συνεργασία, να ενισχυθούν οι ικανότητες και να παρασχεθεί εμπειρογνομosύνη σε θεματικούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, της ενίσχυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων που έχουν πέσει θύματα εμπορίας, της εκπαίδευσης και κατάρτισης στα ανθρώπινα δικαιώματα, της παρακολούθησης και αναφοράς της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ασφάλειας των γυναικών.

Στο πλαίσιο της **ανεκτικότητας** και των **μη διακρίσεων**, το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παρέχει στήριξη στα κράτη μέλη, ενδυναμώνοντας την απόκρισή τους σε εγκλήματα μίσους και περιστατικά ρατσισμού, ξενοφοβίας, αντισημιτισμού και άλλες μορφές μισαλλοδοξίας. Οι δραστηριότητες του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που σχετίζονται με την ανεκτικότητα και την αμεροληψία επικεντρώνονται στους ακόλουθους τομείς: νομοθεσία, εκπαίδευση των φορέων επιβολής του νόμου, παρακολούθηση, αναφορά και εν συνεχεία παρακολούθηση των αποκρίσεων στα εγκλήματα μίσους και στα σχετικά περιστατικά, όπως και εκπαιδευτικές δράσεις που στοχεύουν στην προώθηση της ανεκτικότητας, του σεβασμού και της αμοιβαίας κατανόησης.

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες στα κράτη μέλη σχετικά με τις πολιτικές τους για τους **Ρομά** και τους **Σίντι**. Προωθεί την ανάπτυξη ικανοτήτων και τη δικτύωση μεταξύ των κοινοτήτων Ρομά και Σίντι και ενθαρρύνει τη συμμετοχή εκπροσώπων Ρομά και Σίντι σε όργανα λήψης αποφάσεων.

Όλες οι δραστηριότητες του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων πραγματοποιούνται σε στενό συντονισμό και συνεργασία με τα κράτη μέλη του ΟΑΣΕ, τα όργανα του ΟΑΣΕ και τις ομάδες επιτόπιων δραστηριοτήτων, όπως επίσης και με άλλους διεθνείς οργανισμούς.

Περισσότερες πληροφορίες είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα του ODIHR (www.osce.org/odihhr)